

Exposició Jaume I, el rei conqueridor. Recursos didàctics per al professorat.

ÍNDEX

UN ESTAT A CAVALL DELS PIRINEUS

El País d'Oc
La croada contra els heretges
Conseqüències de la croada
La batalla de Las Navas de Tolosa

L'OFICI DE CAVALLER

El Feudalisme
L'infant orfe
La formació d'un rei
Les ordres religioses
L'armament i la indumentària del cavaller:
L'evolució de l'armament al llarg de l'Edat Mitjana:

ELS FETS. LES CONQUESTES DE JAUME I

La configuració de la Corona d'Aragó
La genealogia de la Corona d'Aragó
Les cròniques dels reis medievals. El Llibre dels Feys.
La conquesta de Mallorca
La conquesta de València
La conquesta de Murcia i la croada a Terra Santa

ELS COMPANYS DEL REI

El rei legislador
El registre del regne: el Llibre del Repartiment

Exposició Jaume I, el rei conqueridor. Recursos didàctics per al professorat.

1-UN ESTAT A CAVALL DELS PIRINEUS

El País d'Oc

La Marca Hispànica fou la frontera política i militar de l'Imperi Carolingi al sud dels Pirineus. Després de la Conquesta musulmana de la Península Ibèrica (segle VIII), aquest territori fou dominat per mig de guarnicions militars establertes en llocs com Barcelona o Girona. A finals del segle VIII, els soldats Carolingis intervingueren en el nord est peninsular amb el recolzament de la població autòctona. La dominació franca es va fer efectiva després de la conquesta de Girona al 785 i Barcelona al 801. La dita Marca, integrada per comtats dependents dels monarques carolingis i governats per comtes francs, varen ser progressivament substituïts a principis del segle IX per la noblesa autòctona, adquirint progressivament una major autonomia, encara que la definitiva independència de França es produirà ja al segle XIII, l'11 de maig de 1258, data en la que es signà el tractat de Corbeil celebrat entre el monarca de la Corona d'Aragó, Jaume I i el rei franc Lluís IX. En aquest tractat ambdós reis cediren drets sobre els territoris, Jaume I sobre els territoris occitans i el rei francès sobre els comtats catalans, que passaren a dependre únicament del monarca de la Corona d'Aragó.

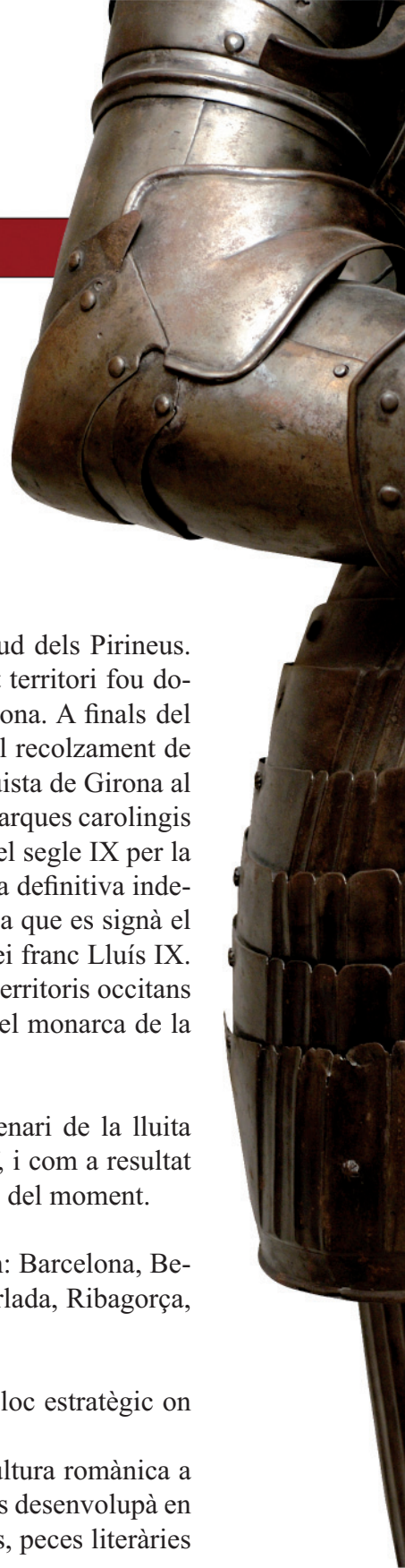
El caràcter fronterer feia que la Marca Superior o Marca Hispànica fora l'escenari de la lluita entre francs i andalusins per delimitar els seus dominis en aquesta regió limítrof, i com a resultat d'aquest procés es produïren continus canvis d'aliances segons les conveniències del moment.

Entre altres, les comarques que en diferents èpoques han fet part de la Marca són: Barcelona, Besalú, Cerdanya, Conflent, Empúries, Girona, Jaca, Osona, Pamplona, Pallars, Perlada, Ribagorça, Rosselló, Sobrarbe, Urgell i Vallespir.

Occitània, degut a la seua posició geogràfica, ha sigut al llarg de la història un lloc estratègic on s'han creuat diverses corrents (grecs i llatins, orientals i nòrdics, i mediterranis).

Com a hereva de la antiga cultura llatina arribà a convertir-se en un centre de cultura romànica a partir del segle IX. Com a resultat d'aquest procés, l'occità (llengua romanç que es desenvolupà en aquesta zona) va esdevenir una de les llengües que substituï el llatí en documents, peces literàries i obres científiques de l'època.

Els segles XI, XII i XIII foren els de major esplendor d'aquesta cultura, considerada refinada i brillant, i es situà com una llengua vehicular a tota Europa. Ara bé, aquesta època daurada en Occitània, xocava de front amb el fet de que la unitat dels territoris occitans es basava en la cultura (eren una unitat cultural) i no política, cosa que provocà que aquest territori fora desitjat per molts abans de ser definitivament annexionat a la corona francesa.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

A principis del segle XIII, el centre de gravetat de la Corona d'Aragó estava emplaçat en territoris occitans i francesos, en part per què el Rosselló era part del territori de sobirania barcelonesa i per què importants famílies catalanes exercien la darrera sobirania sobre alguns dels territoris més enllà dels Pirineus.

La croada contra els heretges

En aquestes terres arrelà profundament una creença, que es propagà per Europa Occidental a mitjans segle X, aconseguint assentar-se cap al segle XIII en terres del Languedoc, on va arribar a contar amb la protecció d'alguns senyors feudals vassalls de la Corona d'Aragó: el catarisme.

Per a Roma, els càtars eren considerats els enemics, mentre que els nobles del sud de França representaven un sever obstacle que frenava l'expansió de la monarquia francesa. Així doncs, aquestos dos condicionants, ocasionaren l'aliança entre París i Roma, que responia al recolzament mutu que es donaven els nobles "pro-catalans" del sud i els heretges càtars. Conscients de que l'univers catòlic tenia dos bases, la temporal i la religiosa, els homes de l'ampla franja mediterrània proposaren una política i una religió alternatives.

Així fou com els nobles del Languedoc (Occitània) es sentiren inclinats a defensar una heretgia hostil al Papa, l'aliat religiós del rei de França.

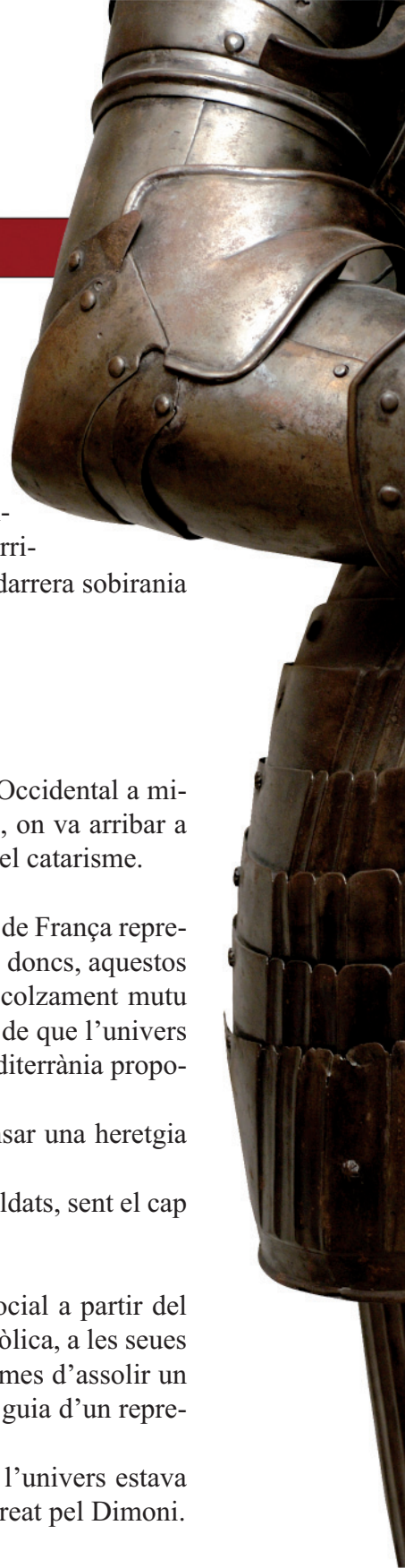
El papa, Innocenci III, va respondre convocant una croada i París oferí els seus soldats, sent el cap d'aquestos, Simó de Monfort.

Els càtars eren un moviment religiós i cultural que propugnava un nou ordre social a partir del desenvolupament individual. Des del seus fonaments s'oposaven a l'Església Catòlica, a les seues formes autoritàries i repressives d'aleshores, la qual negava la possibilitat als homes d'assolir un estat de desenvolupament individual fora de les institucions catòliques i sense la guia d'un representant de l'Església.

Aquestos es caracteritzaven per una teologia dual, basada en la creença de que l'univers estava compost per dos móns en conflicte, un espiritual creat per Déu i l'altre material creat pel Dimoni.

Els feien una interpretació de l'evangeli, segons la qual, el Regne de Déu no era d'aquest món. Déu creà el cel i les ànimes. El món material, el mal, les guerres, les esglésies mundanes i els papas eren obra del Dimoni, ja que Déu era amor i bondat perfectes i no podia fer cap mal.

Segons els càtars, els homes eren una realitat transitòria. Afirmaven que el pecat es va produir al cel i aquest s'havia perpetuat en la carn. La doctrina catòlica tradicional, en canvi, considerava que

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

el pecat vingué donat per causa de la carn i que contagiava a l'home interior, a l'esperit, que estaria en un estat de caiguda com a conseqüència del pecat original. Per als catòlics, la fe en Déu redimia, mentre que per als càtars exigien un coneixement de l'estat anterior de l'esperit per a purgar la seua existència mundana i una transformació personal a partir d'aquest coneixement.

La forma d'escapar al cicle de reencarnacions era viure una vida ascètica, contemplativa, de coneixement personal i no ser corromput pel món. Aquells que seguien aquestes normes eren coneguts com els "Perfectes", que es consideraven hereus dels apòstols, i tenien el poder d'esborrar els pecats i les connexions amb el món material de les persones, de forma que accediren al cel quan moriren.

De forma comuna, la cerimònia d'eliminació dels pecats, el "consolamentum", es realitzava amb persones a punt de morir. Aquest era l'únic sacrament de la fe càtara.

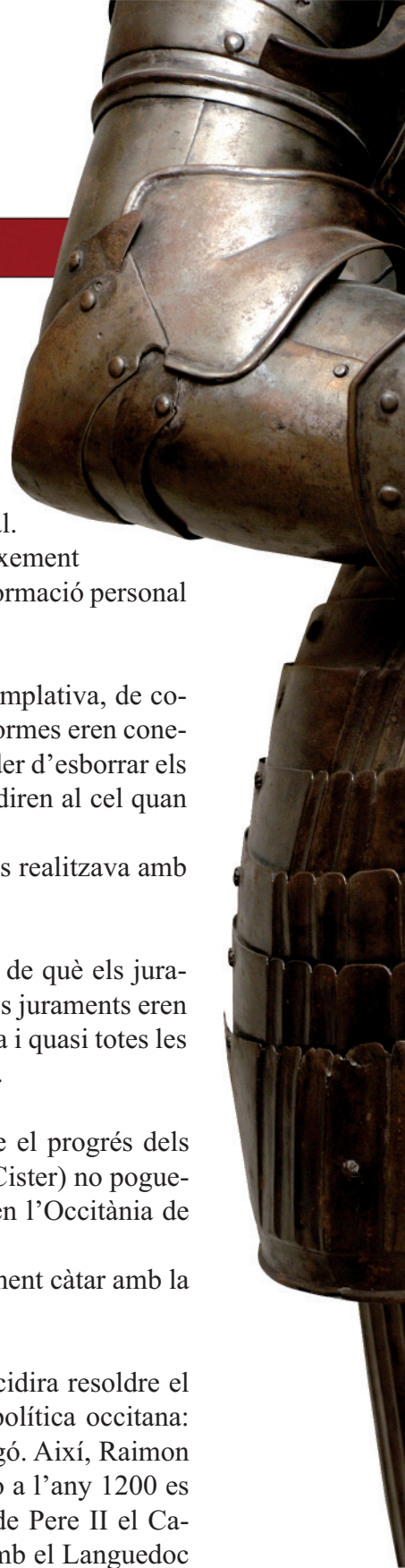
Una de les idees que va resultar més herètica en l'Europa feudal fou la creença de què els juraments eren pecat, donat que lligaven les persones amb el món material. Dir que els juraments eren pecat era molt perillós en una societat en la què l'analfabetisme era norma comuna i quasi totes les transaccions comercials i compromisos de fidelitat es feien a través de juraments.

El 1147, el papa Eugeni III envià un llegat als districtes afectats per a detindre el progrés dels càtars. Els escassos i aïllats èxits de Bernat de Claraval (membre de l'Ordre del Cister) no pogueren ocultar els pobres resultats de la missió ni el poder de la comunitat càtara en l'Occitània de l'època.

Quan el papa Innocenci III arribà al poder en 1198, va resoldre suprimir el moviment càtar amb la definició que va fer sobre la fe en el IV Concili de Letran.

Arran d'aquest fet, la possibilitat cada vegada més real de que Innocenci III decidira resoldre el problema càtar mitjançant una croada provocà un canvi molt important en la política occitana: l'aliança, feta a través de matrimonis, dels Comtes de Tolosa amb la Casa d'Aragó. Així, Raimon V (1148-1194) o Alfons II d'Aragó (1162-1196) havien sigut sempre rivals, però a l'any 1200 es concertà el matrimoni entre Ramon VI de Tolosa i Elionor d'Aragó, germana de Pere II el Catòlic qui, el 1204, acabaria eixamplant els seus dominis de la Corona d'Aragó amb el Languedoc casant-se amb Maria, la única filla hereva de Guillem VIII de Montpel·lier.

En un principi el papa Innocenci III, provà amb la conversió pacífica, enviant uns quants llegats papals a les zones afectades. Els llegats tenien plens poders, per a excomunicar, pronunciar interdictes i inclús destituir els prelats locals. Tanmateix, aquestos no tingueren que lidiar únicament

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

amb els càtars, amb els nobles que els protegien o amb el poble que els venerava, si no també amb els bisbes d'aquesta zona, que rebutjaven l'autoritat extraordinària que el papa havia conferit als llegats. Fins a tal punt que el 1204 el papa Innocenci III va suspendre l'autoritat dels bisbes en Occitània.

Tanmateix no es va obtenir cap resultat, inclús després d'haver participat en el col·loqui entre sacerdots catòlics i predicadors càtars, presidit en Beziers el 1204, pel rei aragonès Pere el Catòlic.

Va ser, precisament, en aquesta època quan el rei Pere el Catòlic donà els primers símptomes de no tindre una posició definida. Era per aquestes dates quan decidí divorciar-se de la seua dona, Maria de Montpeller i s'enfrontà a Roma al sol·licitar en va la senyoria (titularitat) de la ciutat de Montpeller. El papa decidí que la titularitat dels territoris continuara en mans de la mare de Jaume I, Maria.

Així doncs, com Pere no es mostrà com un soci fiable, Roma no li encarregà la missió de pacificar el sud de França, de sotmetre l'heretgia i de disciplinar la noblesa, que per altra banda, havia estat associada a la casa de Barcelona des de feia anys.

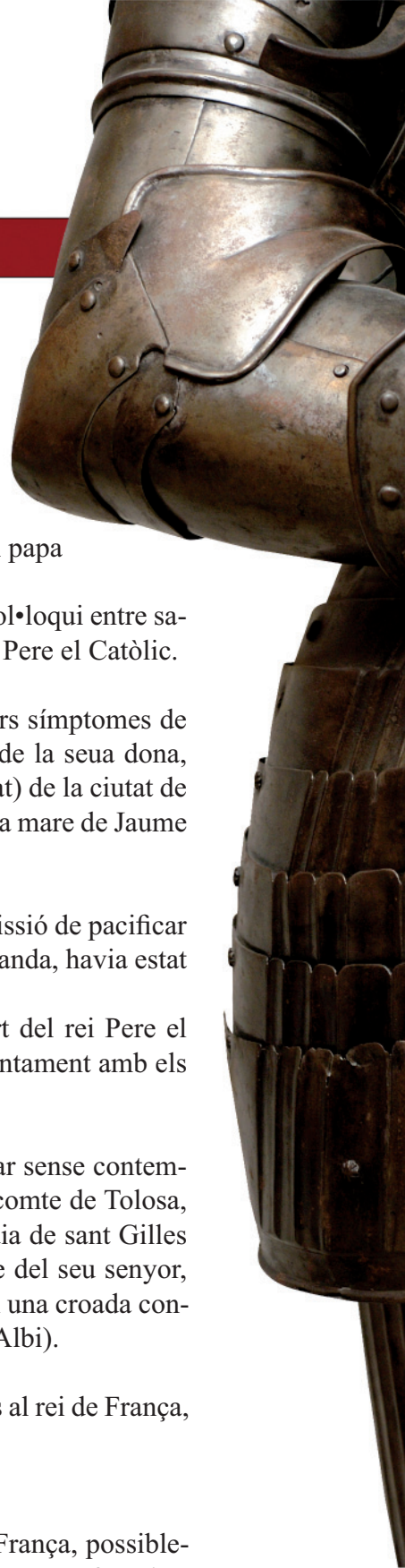
A més, la situació del rei de França afavoria una suposada intervenció per part del rei Pere el Catòlic a favor de Roma, donat que el rei francès estava ocupat amb el seu enfrontament amb els anglesos.

El llegat papal i el monjo cistercenc Pere de Castellnou, conegut per excomunicar sense contemplacions als nobles que protegien els càtars, arribà a la cimera excomunicant al comte de Tolosa, Raimon VI com a còmplice de l'heretgia. El llegat fou assassinat prop de l'abadia de sant Gilles per un escuder de Raimon de Tolosa. L'escuder afirmà que no actuava per ordre del seu senyor, però aquest fet fou aprofitat pel papa per a ordenar als seus llegats que predicaren una croada contra els albigesos (nom amb que eren coneguts els càtars occitans, per la ciutat d'Albi).

El 1207, Innocenci III renovava les crides a la croada contra els heretges, dirigides al rei de França, però també al duc de Borgonya i als comtes de Nevers, de Bar i de Dreux.

Així, la croada aconseguí l'adhesió de pràcticament tota la noblesa del nord de França, possiblement instigada pel decret papal establint que tota terra posseïda pels càtars podia ser confiscada a voluntat i que tot aquell que combatira durant quaranta dies contra els heretges seria alliberat dels seus pecats (indulgències).

Innocenci III comandà la direcció de la croada al rei Felip II August de França, el qual encara que declina la seua participació en primera instància, permeté els seus vassalls unir-se a l'expedició.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

La massacre que es produí a Beziers i l'espoli dels Trencavel fet per Simó de Monfort van a crear entre els poders occitans un sentiment de rebuig cap a la croada. Així, al 1209, poc després de la caiguda de Carcassona, Raimon VI i els cònsols de Tolosa es negaren a entregar a les forces croades els càtars refugiats a la ciutat. Com a conseqüència, el llegat pronuncià una nova sentència d'excomunicació contra Raimon VI i llançà un interdicte contra la ciutat de Tolosa.

Per a poder enfrontar-se a Simó de Monfort, vist en Occitània com un ocupant estranger, els poders occitans necessitaven d'un aliat poderós i d'ortodòxia catòlica indubtable.

Així doncs, Raimon VI, els cònsols de Tolosa, el comte de Foix i el de Comminges es dirigiren al rei d'Aragó, Pere el Catòlic, vassall de la Santa Seu després de la seua coronació de Roma al 1204 i un dels artífex de la victòria cristiana contra els musulmans a Las Navas de Tolosa el 1212.

En realitat, en el conflicte polític i religiós occità, Pere el Catòlic, intervingué per a defensar els seus vassalls amenaçats per les accions de Simó de Monfort. El cavaller francès, inclús després de pactar el matrimoni de la seua filla Amícia amb el fill de Pere el Catòlic, el futur Jaume I, continuà atacant als vassalls occitans del rei aragonès.

A principis de 1213, Innocenci III ordenà a Arnaldo Almaric, aleshores arquebisbe de Narbona, negociar amb Pere el Catòlic i iniciar la pacificació del Languedoc. Tanmateix, en el sínode de Lavaur, al que acudí el rei aragonès, Simó de Monfort rebutjà la conciliació i es pronuncià per la deposició del comte de Tolosa, a pesar de l'actitud de Raimon VI, favorable a acceptar totes les condicions de la Santa Seu. En resposta a Simó, Pere el catòlic es declara protector de tots els barons occitans amenaçats i del municipi de Tolosa.

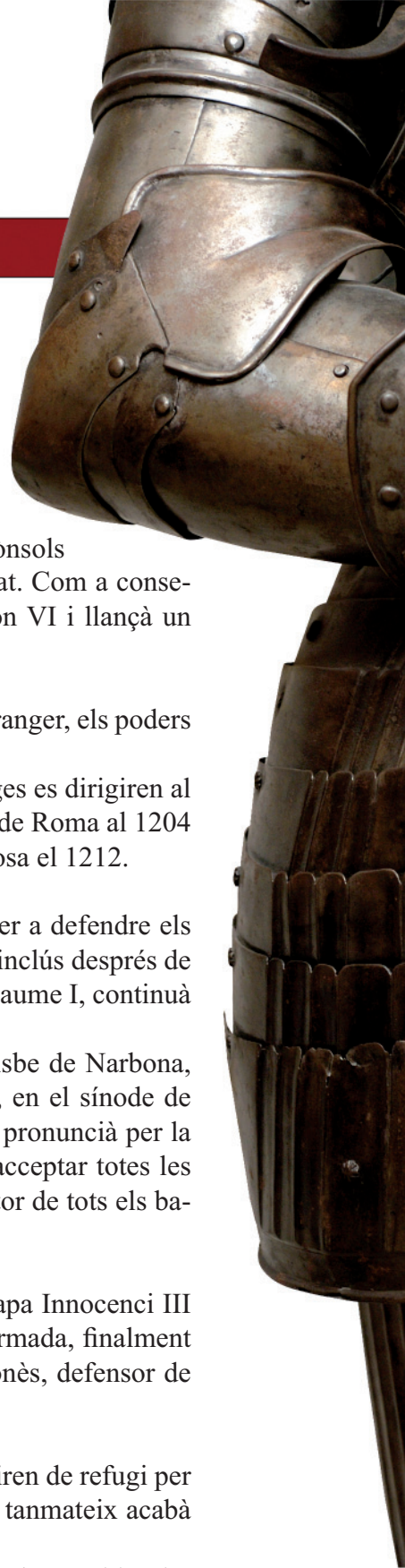
A pesar de tot, i veient que aquell era l'únic mitjà per a eliminar l'heretgia, el papa Innocenci III es posà de part de Simó de Monfort arribant-se a una situació de confrontació armada, finalment resolta en la batalla de Muret, el 12 de setembre de 1213, en la que el rei aragonès, defensor de Raimon VI i dels poders occitans, fou vençut i assassinat.

El 12 de setembre de 1213 els carrers de Muret, estrets i plens de barricades, serviren de refugi per als croats amplament superats en nombre per l'aliança occitana i aragonesa, que tanmateix acabà patint una derrota sense paliatius.

En un mateix dia els occitans perderen entre 10.000 i 15.000 homes, Aragó perdé el seu rei i Foix, Narbona i Comminges passaren a mans de Simó de Monfort.

En novembre de 1215 el Concili de Letran IV desposseí de les seues terres a Raimon VI de Tolouse. La croada havia vençut.

A pesar de la derrota dels senyors feudals, l'heretgia càtara seguirà present en aquestos territoris. Per acabar d'extirpar-la l'Església creà la Inquisició, que en un principi es centrà en reprimir els

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

càtars. La seua presència fou motiu d'alçaments populars i, finalment els càtars anaren retirant-se paulatinament a fortaleses apartades amb l'esperança de sobreviure allunyats de les fonts militars de conflicte. La caiguda d'aquests castells suposà les darreres matances de la guerra i la fi del catarisme.

Conseqüències de la croada

La primera i més evident tingué lloc en el plànol religiós. Com a conseqüència de la guerra i la repressió posterior, el moviment càtar fou desorganitzat entrant en decadència. L'Església romana consolidà així la seua posició hegemònica abans de que l'amenaça herètica s'estenguera a tota la societat del Languedoc. A més en el curs del conflicte naixeren dos instruments que li serien fonamentals en les segles següents: la Inquisició i l'Ordre dels Germans Predicadors.

En el plànol polític hi hagué dos conseqüències: la fi de l'expansió catalana i aragonesa al nord dels Pirineus i la desaparició del Comtat de Tolosa.

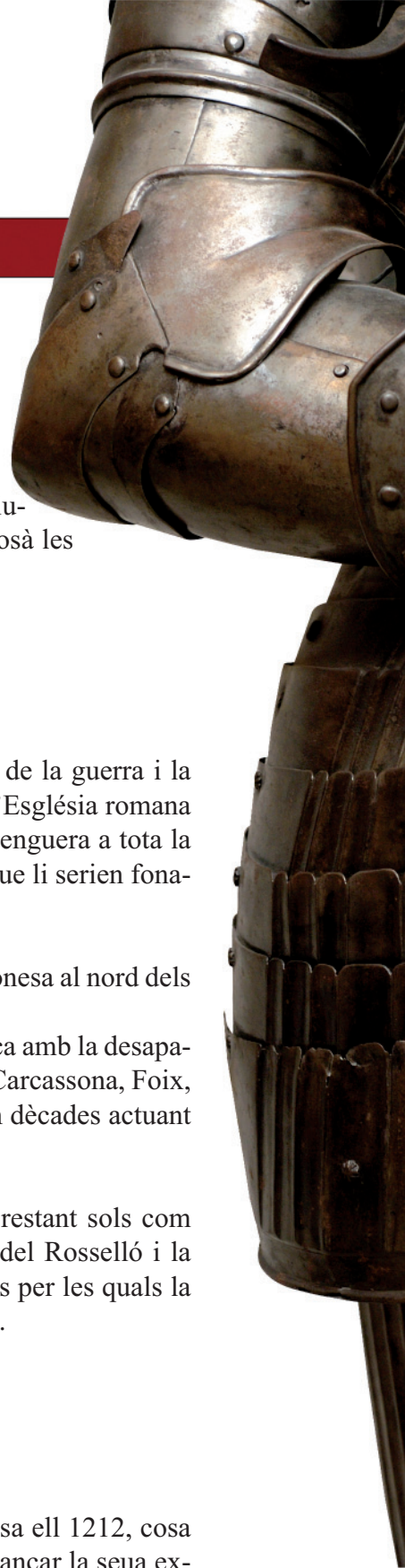
Els aragonesos patiren una doble derrota, militar en la Batalla de Muret i estratègica amb la desaparició de territoris que els venien rendint vassallatge. Fins aquell moment, Tolosa, Carcassona, Foix, Provença o Comminges havien sigut teòrics vassalls del rei de França però duïen dècades actuant amb independència de França i en 1213 s'havien declarat súbdits aragonesos.

Després de la croada quasi tots aquests territoris tornaren a l'òrbita francesa, restant sols com a possessions de la corona aragonesa el Senyoriu de Montpeller i els comtats del Rosselló i la Cerdanya. Aquest retrocés en la seua expansió cap el nord seria una de les causes per les quals la Corona d'Aragó potencià l'expansió cap a la Mediterrània en els segles següents.

La batalla de Las Navas de Tolosa

A tot aquest procés s'uní la derrota musulmana a la Batalla de las Navas de Tolosa ell 1212, cosa que marcà definitivament les futures decisions del monarca Jaume I a l'hora de llançar la seua expansió territorial al sud dels territoris de la Corona d'Aragó. Aquesta derrota permeté estendre els regnes cristians cap al sud de la Península Ibèrica, aleshores dominada pels musulmans.

Aquesta decisiva batalla fou el resultat de la Croada organitzada pel rei Alfons VIII de Castella contra els almohades musulmans que venien dominant l'Al-Andalus des de mitjans del segle XII.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

Alfons, al tindre notícia de la preparació d'una nova ofensiva almohade i després d'haver forjat diferents aliances amb la majoria dels regnes cristians peninsulars, amb la mediació del papa Innocenci III, decidí preparar una gran trobada amb les tropes almohades que venien comandades pel propi dirigent almohade, Muhammad An-Nasir.

L'exèrcit cristià estava format per tropes castellanes al comandament d'Alfons VIII de Castella, les tropes dels reis Sanç VII de Navarra, Pere II d'Aragó i Alfons II de Portugal, les tropes de les ordres militars de Santiago, Calatrava, Temple i Sant Joan (Malta) i un gran nombre de croats provinents d'altres regions europees.

Tot aquest exèrcit es reuní en Toledo l'estiu de 1212 i avançà cap al sud a la trobada de les hosts almohades. Els exèrcits cristians arribaren el divendres 13 de juliol de 1212 a Navas de Tolosa al nord-oest de la província de Jaen i es produïren petits enfrontaments durant el dissabte i el diumenge següents. El dilluns 16 de juliol de 1212, cansats d'esperar i tement les desercions, els cristians es decidiren a actuar i atacaren les forces almohades.

Com a conseqüència d'aquesta batalla el poder musulmà de la península Ibèrica començà el seu declivi i la conquesta prengué un nou impuls que produí en els següents quaranta anys un avanç significatiu dels regnes cristians, que conquistaren quasi tots els territoris del sud sota poder musulmà.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor. Recursos didàctics per al professorat.

2-L'OFICI DE CAVALLER

El Feudalisme

Allò que es coneix com a feudalisme és defineix com a l'organització social, política i econòmica basada en el sistema feudal que predominà en Europa occidental entre els segles IX i XV. Fonamentalment el feudalisme es nodria de propietats de terrenys cultivats principalment per serfs, part de la producció dels quals devia ser lliurada en concepte de "cens" o arrendament a l'amo de les terres, en la major part dels casos un noble (senyor feudal) normalment lleial a un rei o a un noble de rang superior.

Definicions de feudalisme:

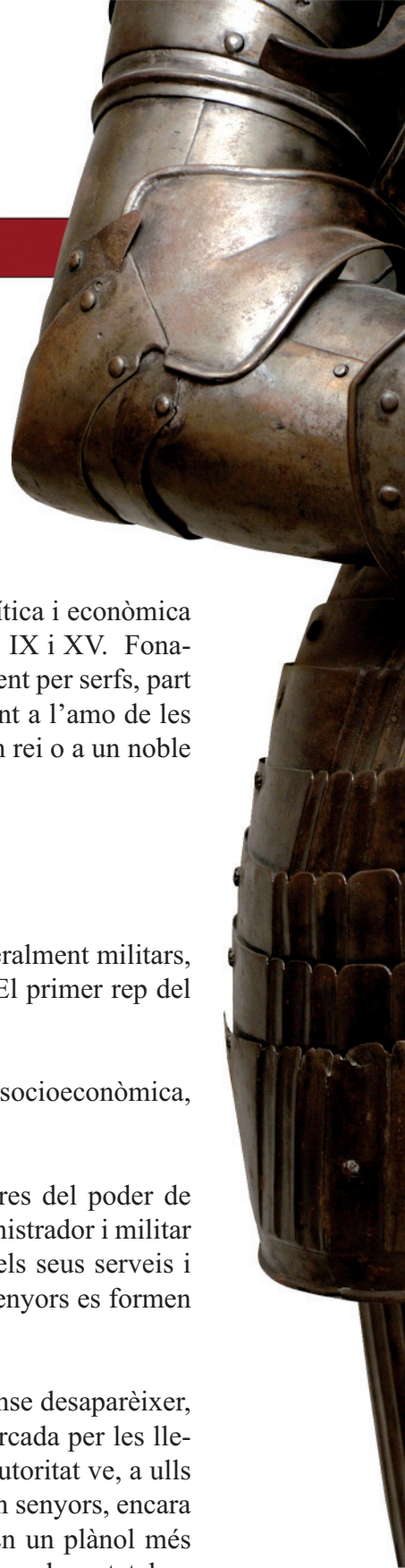
-El feudalisme designa un conjunt d'institucions que recolzen compromisos generalment militars, entre un home lliure, el vassall i un home lliure en situació superior, el senyor. El primer rep del segon un feu ("feudum") per al seu manteniment.

-Definició marxista: Un mode de producció amb unes peculiars formes de relació socioeconòmica, situat entre l'esclavisme de l'Antiguitat i el capitalisme modern.

-El Feudalisme es pot entendre també com el trencament de totes les estructures del poder de l'Antiguitat, en un sistema de fragmentació de la terra on el Senyor és jutge, administrador i militar d'aquesta. Tots els senyors responen front el monarca. El camperol ofereixen els seus serveis i conreen la terra a canvi de la protecció del senyor feudal, mentre que, entre els senyors es formen relacions vassallàtiques.

A partir del segle X no queda resta alguna de l'antic Imperi romà. La reialesa, sense desaparèixer, ha perdut el poder reial i efectiu, i sols conserva una autoritat sobrenatural remarcada per les llegendes que se li atribueixen de caràcter religiós. Així el rei no governa, la seua autoritat ve, a ulls del poble, de Déu, i es materialitza a través dels pactes de vassallatge amb els gran senyors, encara que en realitat, són aquests els qui elegeixen i deposen dinasties i persones. En un plànol més reduït, els petits nobles mantenen tribunals feudals que en la pràctica trenquen el poder estatal en cèl·lules.

En aquesta situació ix altre dels grans poders feudals: l'Església catòlica. Aquesta venia copsant els bens anomenats almoines i, coneixedora de la fragilitat dels regnes i del poder que ella mateixa tenia en aquesta situació, durant els concilis de Charroux i de Puy consagra els prelats i senyors com

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

a caps socials i sanciona amb greus penes la desobediència d'aquestes normes. Els senyors, a partir d'aquest moment, “reben el poder de Déu” i deuen procurar mantindre la pau entre ells, pacte que han de renovar any rere any. D'aquesta manera, el feudalisme contà amb el vist i plau de Déu a través dels seus representants en la terra, l'Església.

Es conforma així un model en el que les persones “armades” adquireixen determinats compromisos sobre la base de juraments i deuen protegir l'ordre creat, i els eclesiàstics que formen la moral social es troben, d'aquesta manera, salvaguardats pels senyors.

La societat es troba aleshores amb tres ordres que, segons la pròpia Església, són mandats de Déu, i per tant, són fronteres socials que ningú no pot creuar. La primera classe o ordre és la dels que serveixen a Déu, la funció dels quals és la salvació de totes les ànimes i, per tant, no poden dedicar el seu temps a altra funció. La segona classe és la dels combatents, la única missió dels quals és protegir a la comunitat i conservar la pau. La tercera classe és la dels que treballen, que amb el seu esforç i treball deuen mantindre les altres dos classes.

En aquest sistema piramidal l'homenatge té una funció primordial. Aquest era un ritual pel qual un senyor concedia un feu a altre home de la mateixa classe social a canvi d'uns serveis i prestacions, generalment d'ordre militar i econòmic.

La figura de l'homenatge adquireix major rellevància entre els segles XI i XIII, destinant-se la part més noble del castell per a açò, la torre, i en el cerimonial participaven dos homes: el vassall, que agenollat i desarmat front al senyor amb les mans unides en prova d'humilitat i sotmetiment, espera que aquest l'alce, donant-se ambdós un reconeixement mutu de recolzament i un jurament de fidelitat.

Al'igual que l'homenatge, la investidura també cobrà molta importància. L'entrega d'un feu constituïa la investidura i es realitzava immediatament després de l'homenatge. El règim jurídic d'entrega era, de forma general, un usdefruit vitalici. Tanmateix, el senyor feudal, tenia dret a revocar el feu al seu vassall si aquest no es comportava com a tal, o demostrava cap signe de deslleialtat.

Així doncs la societat quedà dividida en estaments socials. La divisió dels tres ordres es subdividia a la seua vegada en estaments compactes i perfectament delimitats.

En una primera divisió es trobava el grup dels PRIVILEGIATS, tot ells senyors, eclesiàstics o cavallers. En la cúspide es trobava el rei, després l'alt clergat integrat per arquebisbes, bisbes i abats i el baix clergat format per cures i sacerdots i per últim, la noblesa. Els privilegiats no pagaven impostos.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

Els NO PRIVILEGIATS eren la burgesia, els artesans, els serfs i els camperols. A aquestos els corresponia el sotmetiment a la terra i per tant, a qui d'ella depenguera, treballant-la i entregant una part dels fruits al senyor, o bé en el cas d'artesans o burgesos, devien obediència a qui els garantia la defensa de la ciutat i l'entrega de béns o diners.

L'infant orfe

En aquest context social, econòmic i polític va nèixer l' infant Jaume, l'any, 1208 i per tant, la seua figura com a rei vindrà condicionada per una sèrie de factors. El futur rei serà un producte de la seua evolució personal i del marc en què es va criar.

D'ençà que l' infant va nèixer fou un joguet en mans del seu progenitor, el qual no dubtà en usar-lo per a seguir la seua pròpia estratègia política. Quan només tenia dos anys, el seu pare ja havia pactat un matrimoni amb Aurembiaix, la filla de la comtessa d'Urgell. El seu propòsit era annexionar el comtat d'Urgell a la Corona.

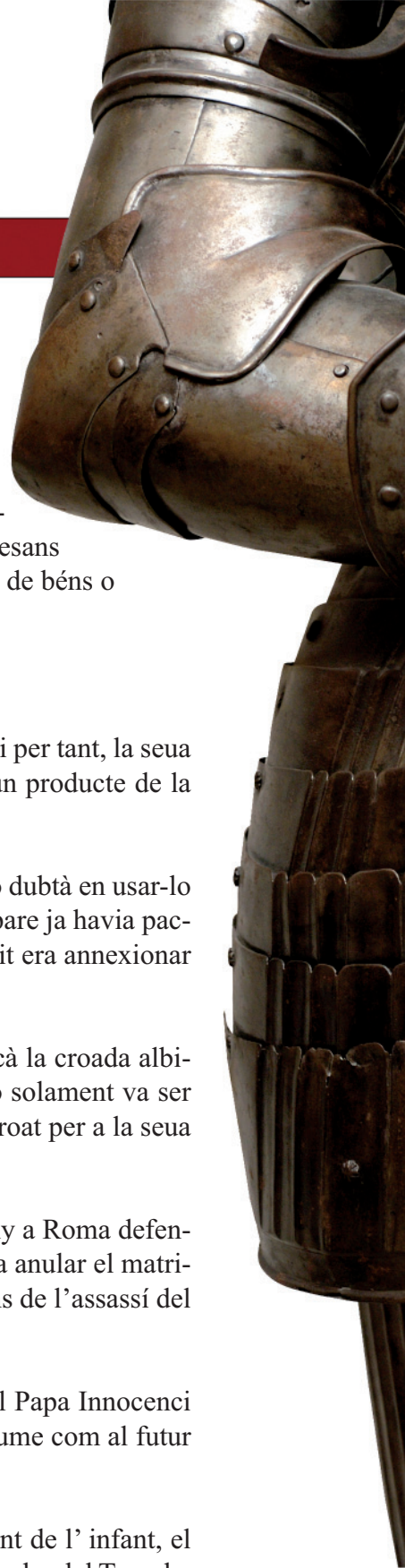
Aquest pacte va ser trencat un any després, quan en mig del conflicte que provocà la croada albigesa, Pere no dubtà en prometre el seu fill amb la filla de Simó de Monfort. I no solament va ser promès a la filla del cap de la croada contra els càtars, si no que va ser lliurat al croat per a la seua criança i educació.

El 1213, amb el seu pare mort en el camp de batalla de Muret, i la seua mare lluny a Roma defensant el seu matrimoni contra les maquinacions anteriors del seu pare, que pretenia anular el matrimoni, l' infant Jaume es va trobar aleshores com un autèntic orfe i ostage en mans de l'assassí del seu pare, Simó de Monfort.

Molt poc després va morir la seua mare, a Roma, després d'haver aconseguit del Papa Innocenci III la declaració de validesa del seu matrimoni i, per tant, el reconeixement de Jaume com al futur hereu dels regnes del seu pare i de les possessions de la seua mare.

Front a la pressió de la noblesa catalana i aragonesa, que reclamava l'alliberament de l' infant, el papa Innocenci III es convertí en el seu protector atorgant l'educació d'aquest a l'ordre del Temple, comandats per Guillem de Montredon, que es convertirà en el seu instructor, segons el desig de la seua mare, la qual encomanà l'educació de l' infant a aquesta ordre en el seu testament.

Al gener de 1214, el papa ordenà l'alliberament de l' infant a Narbona. Allí l'esperà una representació del seu regne i sobre tot, es trobava Guillem de Montredon, que es va fer càrrec d'un nen de sis anys.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

La formació d'un rei

En aquest mateix any, en el camí entre Narbona i la fortalesa de Montsó, Jaume va ser reconegut com a hereu i rei de la Corona en les corts generals celebrades a Lleida. Només tres anys després es donà per conclosa la seua educació a Montsó i es tornà a convocar corts, a la mateixa vila de Montsó, per exigir el jurament de fidelitat dels seus regnes. El rei solament tenia nou anys.

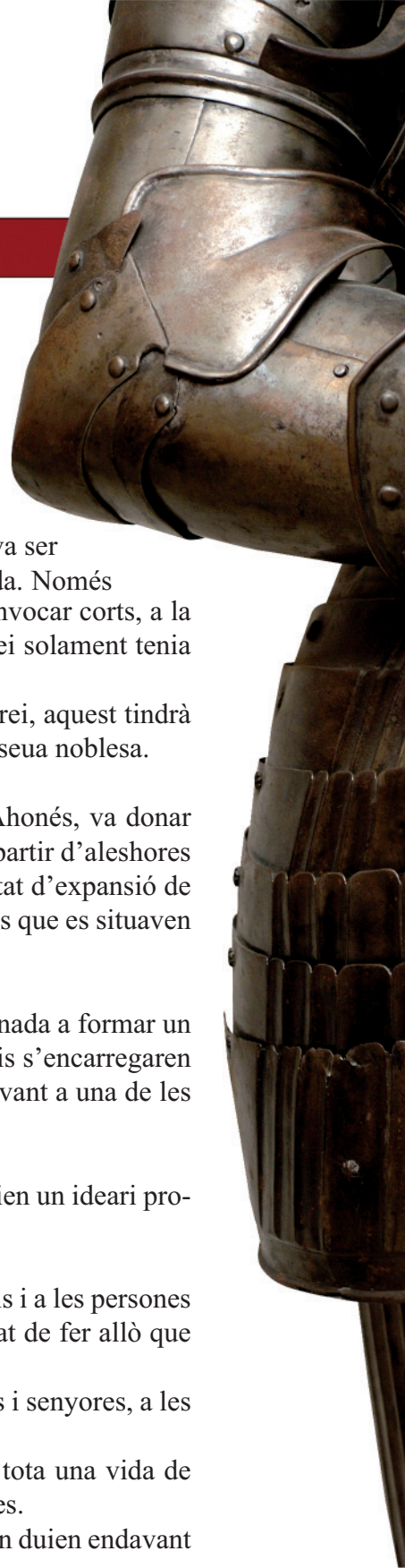
En els anys que van entre 1217 i 1225, el pas entre la infància i la maduresa del rei, aquest tindrà que aprendre a governar unes terres molt agitades pels interessos personals de la seua noblesa.

Solament després de l'episodi de 1226, en el que donà mort al noble Pero de Ahonés, va donar per conclòs el seu període d'assentament com a nou rei de la Corona d'Aragó. A partir d'aleshores podia centrar els seus esforços més enllà dels seus territoris. Tancada la possibilitat d'expansió de les seues terres cap al nord dels Pirineus, el rei es llançà a la conquesta de les terres que es situaven al sud dels seus regnes. Ací començava l'expansió.

L'educació rebuda per Jaume amb els templaris fou una educació militar, encaminada a formar un cavaller, un guerrer de la cristiandat. Els cavallers seguien un ideari i els templaris s'encarregaren d'alliçonar l'infant Jaume en aquestos valors. L'educació de Jaume es durà endavant a una de les seues dels templaris en la Corona d'Aragó: Montsó.

En aquest marc els cavallers desenvolupaven un paper primordial i aquestos seguien un ideari propi del seu estament. Entre els valors més destacats d'un cavaller trobem:

- El valor: Els cavallers havien de suportar sacrificis personals per a servir els ideals i a les persones necessitades. Açò implicava seguir la veritat per damunt de tot i tindre la voluntat de fer allò que era correcte (el bé).
- La defensa: els cavallers juraven quan eren ordenats, la defensa dels seus senyors i senyores, a les seues famílies, a la seua nació, a les vídues i orfes, i a l'Església.
- La Fe: Els cavallers tenien una forta fe en Déu que els permetia dur endavant tota una vida de sacrificis, donant-los arrels i esperança en el desenvolupament de les seues tasques.
- La humilitat: Els cavallers humils eren els primers en dir a les altres persones quan duïen endavant fets de gran heroïcitat, donant-los l'honor que mereixien per aquestos actes.
- Justícia: Per als cavallers era molt important buscar la veritat sobre tot.
- Generositat: La generositat era una característica important. Per a contradir la feblesa de l'avarícia, els cavallers solien ser tan abundants com els seus recursos ho permetien.
- Temprança: El cavaller devia estar acostumat a menjar i beure amb moderació. A més tenia que ser moderat amb les seues riqueses, açò no significava abstinència d'elles, sinó no usar-les vanament.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

Sense tempraça no es podia mantindre l'honor de la cavalleria.

-Lleialtat: Els bons cavallers juraven defendre ferventment els seus ideals, a l'Església i als seus senyors, ells donarien la seua vida per defendre'ls.

-La noblesa: La noblesa és el principi de la cortesia. I els cavallers devien ser cortesos, honrats, estimables, generosos i il·lustres. Un cavaller devia ser un exemple a seguir.

Les ordres religioses

Producte de les guerres de religió i del context espiritual de l'Europa del moment, l'Edat Mitjana va ser un període favorable per a la creació de diferents ordres religioses, que actuaven com a veritaders senyors feudals allà on creaven o fundaven una seu.

Entre les més destacades d'aquest període està l'ordre del Cister i l'ordre dels Templaris.

L'Ordre del Cister fou una ordre religiosa fundada per Robert de Molesmes al 1098. Sent Robert abat del monestir cluniacenc de Molesmes, ell i un grup de monjos de la seua comunitat es varen proposar retornar a l'observança estricta de la primitiva regla de sant Benet de Nursia, qui al 540 va fundar l'ordre dels Benedictins. Per a dur endavant aquesta tasca, erigiren una nova abadia en Cîteaux, on els monjos blancs, així coneguts pel color del seu hàbit, dedicaren la seua vida al treball manual i a la contemplació ascètica, posant en pràctica el lema benedictí "ora et labora".

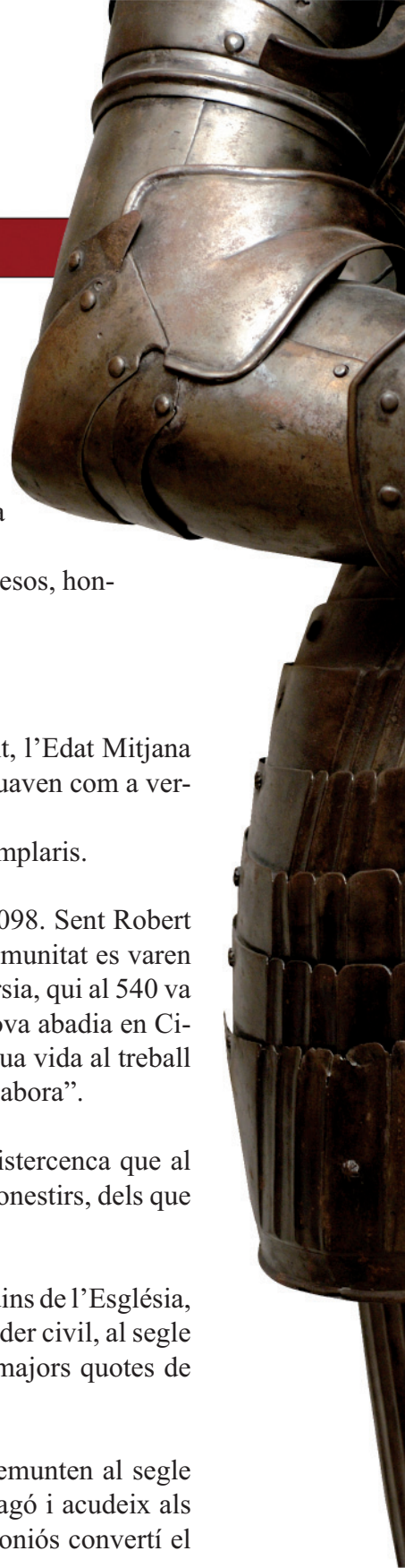
San Bernat de Claraval donà un impuls considerable al creixement de l'ordre cistercenc que al 1153, tan sols 38 anys després de fundar-se la primera abadia, contava amb 343 monestirs, dels que 68 s'havien creat per irradiació dels monjos de Claraval.

Si durant el segle XI els monjos cluniacencs havien assumit un gran protagonisme dins de l'Església, ocupant els seus més alts càrrecs i dignitats i exercint la seua influència sobre el poder civil, al segle XII aquest paper els va correspondre als cistercencs que elevaren l'ordre a les majors quotes de prosperitat i expansió de la seua història..

En la Corona d'Aragó les relacions entre la monarquia i l'Ordre del Cister es remunten al segle XII, quan Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, es anomenat príncep d'Aragó i acudeix als monjos cistercencs per a colonitzar les terres de Poblet. Més tard, Pere el Cerimoniós convertí el monestir de Poblet en el panteó reial dels reis de la Corona.

Amb una finalitat prou oposada a la del Cister, varen nàixer el Cavallers Templaris o l'Ordre del Temple.

Aquesta fou una ordre medieval de caràcter religiós, però també militar carregada de tints llegendaris.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

daris, nascuda després de la primera croada a Terra Santa. Fou fundada a Jerusalem, al 1118 per nou cavallers francesos, amb Hug de Payens al capdavant.

Just després de la creació del regne de Jerusalem i elegit Balduí com el seu primer rei, alguns dels cavallers que participaren en la Croada decidiren quedar-se a defensar els Sants Llocs, i als pelegrins cristians que a ells acudien. Aquesta fou, en principi, la missió confessada dels nou cavallers fundadors.

Amb l'ajuda de Bernat de Claraval, nebot d'un dels fundadors de l'ordre del Temple, aquestos cavallers, encapçalats per Hug de Payens, el seu Gran Mestre, varen fer un recorregut per les corts d'Europa en petició d'ajuda i recolzament. Finalment, fou convocat el Concili de Troyes, durant el qual es va redactar la regla de l'Ordre, basada en la de Sant Benet, segons la versió reformada pocs anys abans pels cistercencs, dels que adoptaren l'hàbit blanc, al que se li va afegir una creu roja posteriorment. Al 1128 l'ordre obtingué l'aprovació pontificia de la mà del Papa Honori II.

Els Privilegis de l'ordre quedaren confirmats en diferents butlles papals i bàsicament, se'ls donava certa autonomia formal i real respecte dels bisbes, deixant-los subjectes tan sols a l'autoritat papal; quedaven exclosos de la jurisdicció civil i eclesiàstica; se'ls permetia recaptar bens i diners de diferents formes. I a més a més, tenien drets sobre les terres conquerides a Terra Santa i se'ls concedí el dret de construir fortaleses i esglésies pròpies, cosa que els donà gran independència i poder.

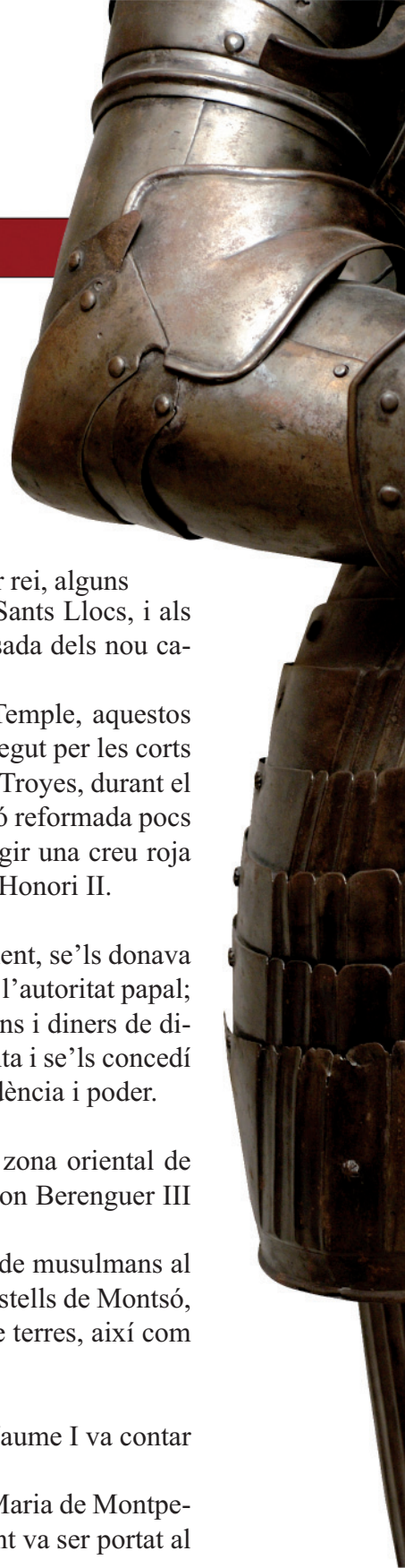
Els templaris a la Corona d'Aragó: L'ordre començà la seua implantació en la zona oriental de la península Ibèrica en la dècada de 1130. En 1131, el comte de Barcelona, Ramon Berenguer III demana la seua entrada en l'ordre.

La Corona ben aviat els demanà la seua ajuda en la conquesta de terres en mans de musulmans al sud de la península i per a tal efecte arribà a un acord amb l'ordre cedint-los els castells de Montsó, Mongai, Xalamera, Barberà, Remolins i Corbins, afavorint-los amb donacions de terres, així com amb drets sobre les conquestes.

Al llarg de la seua estada educativa a Montsó a càrrec de l'ordre dels Templaris, Jaume I va contar amb un preceptor, Guillem de Montredon.

La decisió de que l'infant fora educat pels Templaris la va prendre la seua mare, Maria de Montpeller, la qual ho va especificar clarament al seu testament. Per aquest motiu, l'infant va ser portat al lloc que consideraven més segur, al més fort dels seus castells, a Montsó.

Un castell templari era l'escenari ideal per a la formació d'un cavaller croat. Com més tard demostrà, la seua fe cristiana estarà fora de cap dubte i el seu esperit militar també.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

L'armament i la indumentària del cavaller:

Un cavaller preparat per a entrar en combat es vestia amb una indumentària pròpia. Al segle XIII els cavallers que es preparaven per entrar en combat duïen diferents robes, que n'eren:

La roba interior, que constava en primer lloc d'un calçó de lli, molt ample i frunzit al voltant de la cintura i al voltant de les cames amb cordes. Les calces anaven cenyides a l'altura dels genolls per una lliga de llana o couro, que permetia desnudar les calces del calçó. Sobre aquestes robes el cavaller portava un camisol llarg, de lli o una camisa més curta i del mateix material. Aquestos tres element serien la indumentària bàsica, a banda del calcer i la crespina.

El calcer del cavallers eren botes de couro cru amb sola de couro endurit i cordons del mateix material.

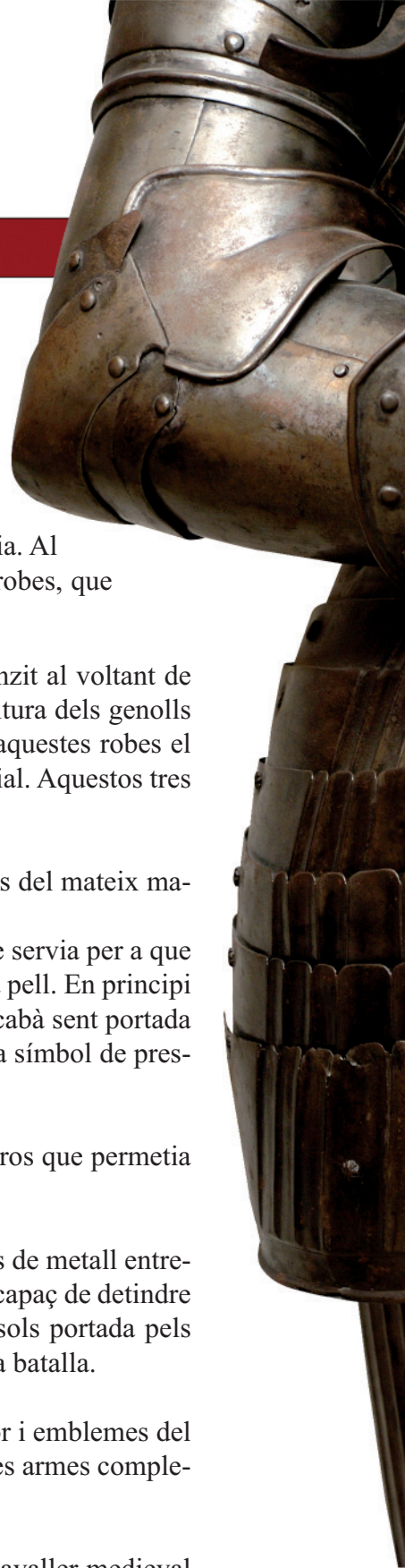
Sobre el cap el cavaller portava la crespina que en nugava baix de la barbata i que servia per a que l'almòfar (cota de malla que cobreix el cap i els muscles) no tocara directament la pell. En principi la crespina era exclusiva de la noblesa, però poc a poc s'anà fent més popular i acabà sent portada per totes les classes socials per raons pràctiques, com protegir-s'hi del sol i com a símbol de prestigi ja que el seu origen era noble.

Una vegada posades les robes bàsiques, el cavaller vestia el gambesó, un abric gros que permetia reduir l'impacte de les armes blanques sobre el cos durant la batalla.

Sobre el gambesó anava la cota de malla, una camisa metàl·lica formada per arets de metall entrellaçats. Tenia com a funció evitar els talls produïts per les armes de fil i també era capaç de detindre les fletxes. La cota era molt pesada i resultava cara, de manera que sovint era sols portada pels nobles o bé per mercenaris i soldats que se l'havien furat a un cavaller mort en la batalla.

Finalment, sobre la cota el cavaller solia portar la vesta (sobrevesta) amb els color i emblemes del seu escut. El almòfar, l'elm, els guants de couro, l'espasa, el cinturó, l'escut i altres armes completaven la indumentària guerrera del noble cavaller.

D'aquesta manera, investit amb totes les seues armes ofensives i defensives, el cavaller medieval podia dur damunt entre trenta i trenta-cinc kilograms de pes adicional.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

L'evolució de l'armament al llarg de l'Edat Mitjana:

L'Edat Mitjana començà al segle V amb la caiguda de l'Imperi Romà d'Occident en mans dels pobles bàrbars, que amb les seues armes d'acer (espases, destrals, llances, cascs i escuts) resultaren molt eficaces en tècniques i elaboració. Aquest nou període dividí Europa en petits regnes, governats per senyors feudals entre els quals els enfrontaments bèl·lics eren freqüents.

Una característica d'aquest període fou la construcció de castells, la missió dels quals era donar protecció contra els atacs. D'aquesta manera s'intentaven construir en altura per a poder divisar l'apropament dels enemics. Aquestos, a més, contaven amb murs alts, ponts llevadissos i, per descomptat, muralles que els envoltaven.

Al no existir armes de foc, es feien servir pesades espases, de les quals es protegien amb escuts, a més de recobrir el cos amb armadures, compostades per l'elm, la cuirassa i els camals, confeccionades amb ferro o bronze, que evidentment restaven mobilitat al guerrer, però sent un honor l'art de la guerra, aquestos combats, de vegades heroics, que consistien en matar o morir, eren una forma de lluita molt valorada pels cavallers medievals.

Amb els atacs de maces o destrals, de forma continuada, les armadures s'anaren reforçant, cobrint els cavallers els seus muscles, esquenes i braços amb plaques de ferro. Ja en el segle XIV els cavallers apareixen quasi totalment envoltats en ferro, protegint també els seus cavalls.

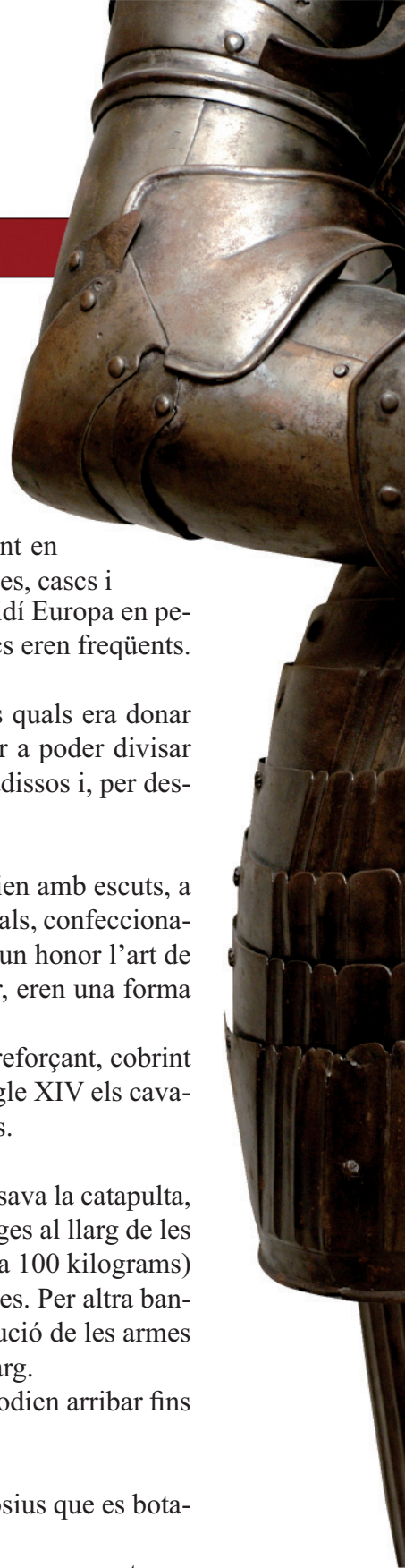
A més de les espases, llances, destrals, maces i dagues per a la lluita cos a cos, s'usava la catapulta, fruit dels avanços en les tàctiques militars donada l'experiència acumulada en setges al llarg de les croades en Terra Santa. La catapulta permetia llançar pedres de gran format (fins a 100 kilograms) que impactaven sobre les muralles, la qual cosa permetia obrir buits en les muralles. Per altra banda, també començà a usar-s'hi la ballesta que possibilitava l'ús de fletxes. L'evolució de les armes dels arquers havia segut: primer l'arc curt, després la ballesta i finalment, l'arc llarg.

De fet, la infanteria es componia de nombrosos arquers, que, en alguns exèrcits podien arribar fins els mil homes.

El foc grec, conegut des de feia molt de temps, continuà emprant-s'hi. Eren explosius que es botaven foc al caure sobre les files enemigues.

Els musulmans empraren contra els croats elements explosius, molt més poderosos, compostats per una combinació de substàncies que contenien pols de carbó, sofre i petroli, entre altres elements, provocant flames de gran magnitud que resultaven inextingibles.

Tanmateix, la gran revolució en l'art de la guerra, la constituí la pólvora. Es pensa que el seu descobriment pot atribuir-se als xinesos en el segle XI, i fou utilitzada per a focs d'artifici i en canons, a l'inici construïts amb canyes de bambú i després amb tubs de metall.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

La pólvora és una barreja combustible, formada per sofre, salnitre i carbó, que a l'encendre's desprèn gasos, i explota.

No es coneix amb certesa si la pólvora es va introduir en Europa com una mercaderia més, de les que arribaven des d'Orient, o si es va descobrir amb el desenvolupament de les croades en Terra Santa, havent sigut importada abans pel món àrab a través de les seues xarxes comercials que arribaven a tot l'Orient.

Al segle XIV es va perfeccionar el seu ús al món occidental, dissenyant armes de foc i altament mortals, i en el segle XVI, ja en època moderna, es convertí en la base dels exèrcits, reemplaçant definitivament les batalles cos a cos i la resta d'armes medievals, utilitzades per a la llarga distància.

3-ELS FETS. LES CONQUESTES DE JAUME I

La configuració de la Corona d'Aragó

La unió dinàstica entre el regne d'Aragó i el comtat de Barcelona, és a dir, entre Peronella d'Aragó i Ramon Berenguer IV, té lloc quan la futura reina, que encara no havia complit l'any, va ser donada en matrimoni pel seu pare Ramir el Monjo al comte de Barcelona el 1137. Aquest, com a príncep d'Aragó, es va fer càrrec del govern fins que Peronella va tindre l'edat requerida pel dret canònic per a consumir el matrimoni. La boda, finalment, es va celebrar a Lleida l'any 1150.

De la unió de Peronella i Ramon Berenguer IV (mort al 1162) va nàixer Alfons, a qui la seua mare, la reina vídua Peronella, va donar tot el regne d'Aragó l'any 1164; el document està firmat per la reina i subscrit pels seus principals consellers. El rei d'Aragó, que també seria comte de Barcelona, va forjar una unitat dinàstica respectant els súbdits, les lleis i els costums de cada territori.

En aquestos orígens no existia encara el concepte de la corona com un atribut propi tant del poder reial com de la sobirania sobre els diversos dominis.

Entre les actuacions d'Alfons, conegut amb el nom del Cast, està la confirmació, el 1187, del dret de Jaca concedit un segle enrere. El mateix monarca atorga el 1177 el Fur de Terol, que s'acabava de fundar, el qual va anar creixent amb l'addició de costums i sentències dels jutges confirmats pels sobirans de la Corona d'Aragó.

El fill i successor d'Alfons (mort al 1195), Pere el Catòlic, va voler ser coronat solemnement a Roma pel papa Innocenci III. Amb la seua derrota i mort a la batalla de Muret el 1213, davant les

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

tropes franceses de Simó de Montfort durant la croada contra els albigesos, s'esvaïa el somni polític d'expansió i control dels territoris occitans. Serà Jaume I, el Conqueridor, el que accepte en el tractat de Corbeil (1258) totes les pèrdues pirenaïques, excepte el Rosselló, la Cerdanya i el senyoriu de Montpel·lier.

Entre el segle XII i XIV, la documentació parla poc de Corona d'Aragó i més del "casal d'Aragó", si bé l'expressió Corona ja s'observa amb Jaume II el Just, denominació que fa prevaldre el títol jeràrquic del regne per davant del comtat i el principat.

L'expansió catalana i aragonesa va tindre com a protagonista Jaume I, el qual conquistà als musulmans Mallorca (1229) i València (1238), que es varen instituir com a regnes amb furs propis. L'expansió de la Corona d'Aragó es va fundar en la combinació d'interessos aristocràtics, essencialment del regne d'Aragó, i mercantils, protagonitzats per l'emergent patriciat de Barcelona i altres ciutats catalanes i que, al seu torn, es projectarien en l'auge dels ports valencians i mallorquins.

La genealogia de la Corona d'Aragó

**Peronella d'Aragó
(1136-1173)**
reina d'Aragó,
comtessa de
Barcelona

_____ 1137 _____

**Ramon Berenguer
IV (¿?-1162)**

comte de Barcelona,
príncep d'Aragó

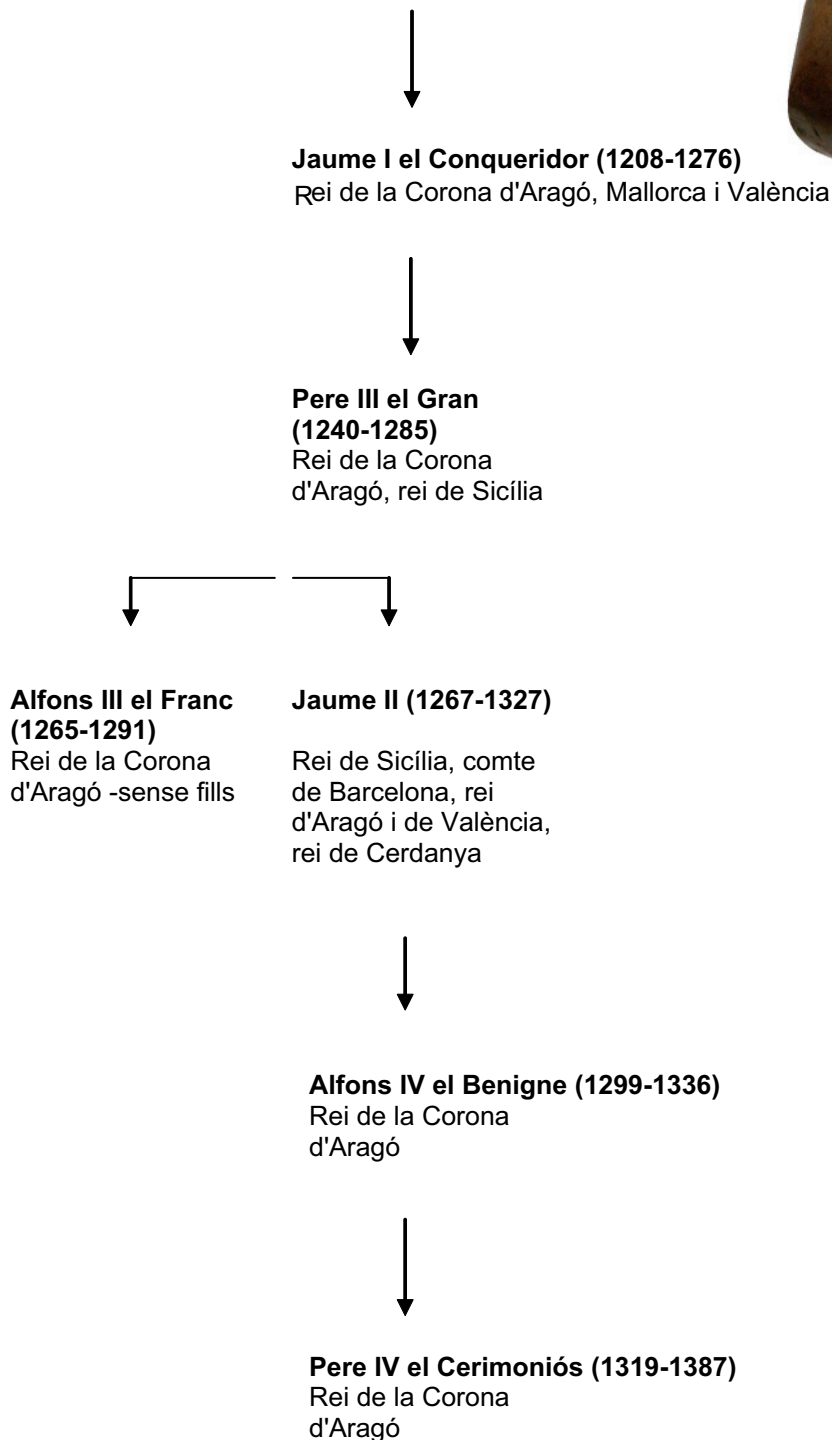
**Alfons II el Cast
(1157-1196)**
Rei de la Corona
d'Aragó

**Pere II el Catòlic
(¿1178?-1213)**
Rei de la Corona
d'Aragó

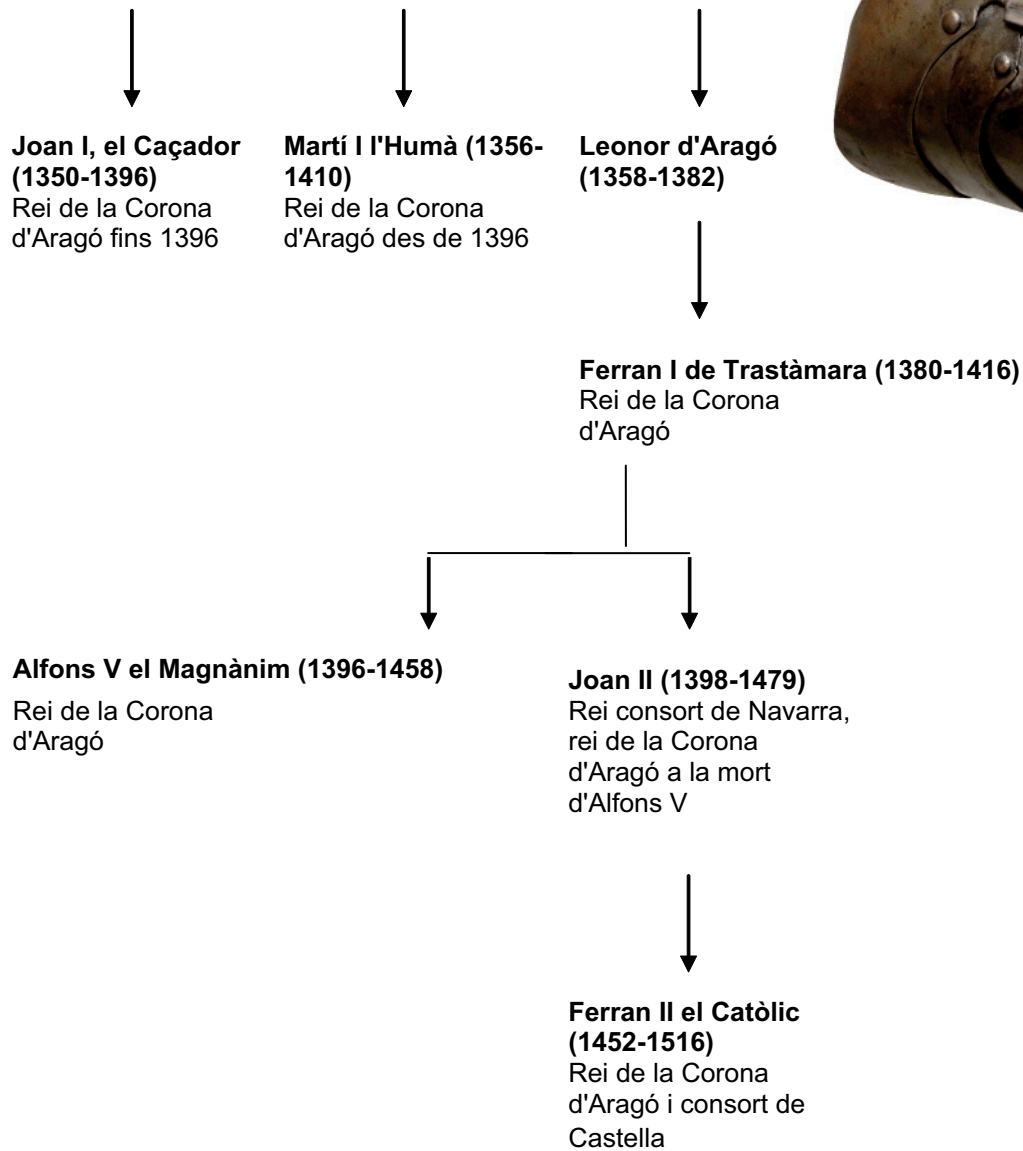
Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

Les cròniques dels reis medievals. El Llibre dels Feys.

El Llibre dels Feys és un emotiu document personal, únic entre els sobirans de la cristiandat medieval, una mena de recull de les gestes dels sobirans, corrents entre els seus adversaris islàmics.

La imatge que ens dona el rei de si mateix és la d'un cavallerós Rotllan, d'un guerrer per al seu poble i per a Déu. La seua autobiografia es concentra en els seus fets militars únicament, mostrant-nos una persona cavalcant al capdavant dels seus exèrcits.

Aquesta crònica va ser escrita al llarg de més de trenta anys. És molt probable que el rei decidira escriure una crònica després d'haver llegit la traducció al català del llibre "Historia Ghotica", es-

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

crita per l'arquebisbe de Toledo, Rodrigo Jiménez de Rada, el 1243 i traduïda per fra Ribera de Perpinyà el 1266.

Sembla ser que no li agradà la definició que feia de la península Ibèrica, identificada sobre tot amb la corona de Castella, que es presentava com l'hereva de les monarquies visigoda, asturiana i lleonesa. Tampoc no li agradà la definició que feia de la Corona d'Aragó i sobre tot, que mostrara les seues conquestes com a secundàries respecte de les castellanès. Definitivament, aquesta crònica no s'ajustava a la pròpia imatge que el rei tenia de si mateix, ni tampoc de la seua posició envers la situació estratègica que es vivia ara en el territoris conquerits a l'antic Al-Andalus.

En aquest sentit, el Llibre dels Feys no és solament una autobiografia, ni una crònica històrica. També mostra la voluntat de reflectir una obra política, una forma de governar i d'entendre la situació en la què li havia tocat regnar.

De forma general, la crònica del rei es centra en les conquestes, que a la fi, foren les grans empreses dutes a terme pel monarca. Sobre tot, queden reflectides les conquestes de Mallorca, de València i la de Murcia.

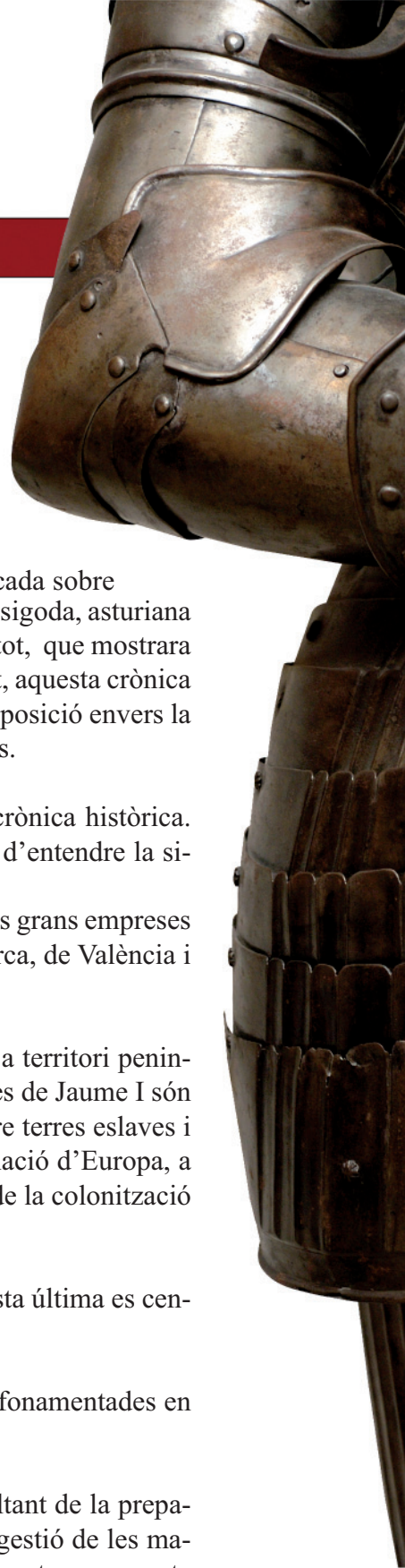
En aquesta època, les guerres bàsicament dominen la situació social i no només a territori peninsular, si no que és un fenomen que es desenvolupa per tota Europa. Les conquestes de Jaume I són contemporànies en el temps a l'avanç anglès sobre terres celtes, al germànic sobre terres eslaves i a l'avanç de la cristiandat llatina sobre el món grec i el musulmà. De fet, la formació d'Europa, a nivell polític en aquesta època naix de la conquesta militar, en un primer terme i de la colonització posterior, en un segon pas.

D'aquesta manera, degut als pactes entre la corona de Castella i la d'Aragó, aquesta última es centrà en l'expansió cap als territoris situats a l'orient de la península.

En un primer moment, les intervencions es feren en forma d'incursions ràpides, fonamentades en el pillatge per a traure beneficis ràpids i sense una organització premeditada.

Aquesta concepció canvià prompte i el plantejament de les actuacions girà al voltant de la preparació de vertaderes conquestes, que necessitaven d'un nivell d'organització i de gestió de les matèixes elevat. Per això es necessitava la intervenció d'un cap organitzador, en aquest cas, aquesta tasca recauria en la figura de Jaume que s'encarregà de mobilitzar un gran nombre de guerrers i tots junts varen assolir l'objectiu d'annexionar de forma permanent les noves conquestes.

A més a més, el rei s'assegurava, amb aquestes intervencions mantenir la cohesió entre els representats de la seua noblesa, moltes vegades immersos en lluites de poder intestines.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

La conquesta de Mallorca

De forma cronològica, la conquesta de Mallorca inaugura aquest període d'annexions a la Corona d'Aragó, encara que el rei ja havia pres contacte amb la possible expansió cap al sud amb el frustrat setge a la vila de Peníscola, el 1225.

El Llibre dels Feys ens parla de com es gestà la conquesta. Ens diu que tot començà al llarg de la celebració d'un banquet a Tarragona el 1228. Allí, un ciutadà de Barcelona, Pere Martell va parlar al rei de l'illa i va fer una descripció de les seues riqueses. En aquest mateix banquet, es decidí l'empresa a la qual s'hi afegiren, a més dels mercaders i burgesos, els grans nobles de la corona.

Cadascun d'ells aportà segons les seues possibilitats cavallers, diners, etc. L'host va sortir del port de Salou el 5 de setembre de 1229. En total, salparen més de cent cinquanta embarcacions rumb a Mallorca, entre galeres, naus de gran tonatge i vaixells armats.

En un primer moment estava previst aterrar a Pollença, però una tempesta imprevista, els obligà a fondejar a sa Palomera i desembarcar a Santa Ponça, el 10 de setembre.

Només desembarcar tingué lloc el primer enfrontament, però la batalla més important es dugué a terme el dia 12 a Portopí. Encara que varen patir nombroses pèrdues, finalment, la batalla es decantà pel bàndol cristià.

A pesar d'aquesta gran victòria, les guerres a l'edat Mitjana no es caracteritzaven solament per les batalles a camp obert, si no que es completaven, en gran part, amb actuacions de pillatge, saquejos i devastacions i amb la pràctica del setge.

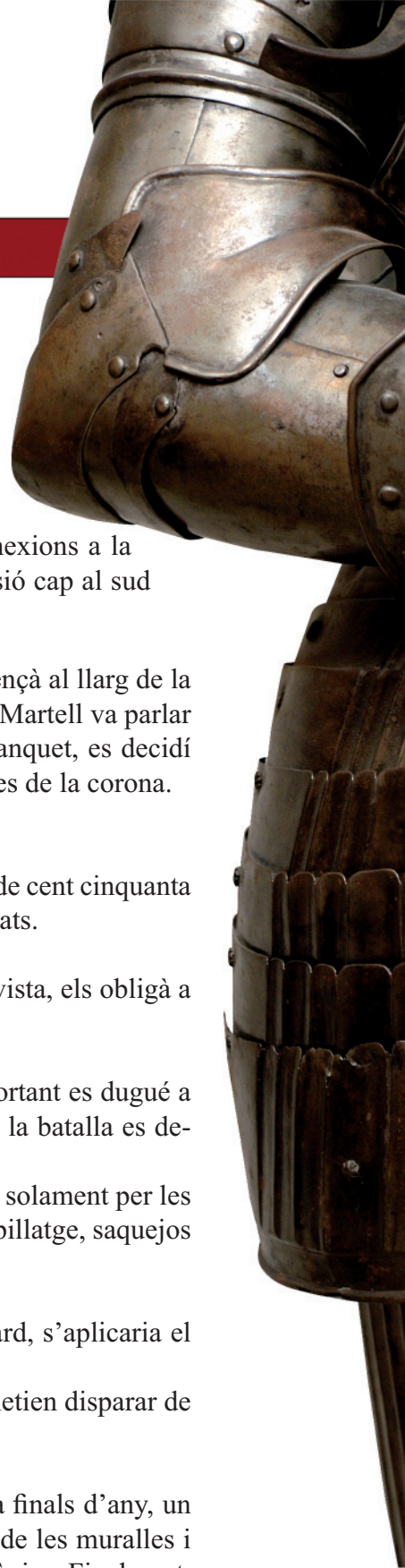
Així és com es va prendre la capital, Mallorca, a través d'un setge. Anys més tard, s'aplicaria el mateix sistema per a conquerir València i Murcia.

Bàsicament, per al setge de Mallorca s'utilitzaren diferents armaments, que permetien disparar de forma continuada blocs de pedra per obrir buits en la muralla.

El setge a la ciutat s'establí just després de la batalla de Portopí i s'allargà fins a finals d'any, un total de tres mesos. Durant aquest temps, les tropes cristianes s'assentaren prop de les muralles i atacaren amb pedres les defenses de la ciutat, mentre excavaven galeries subterrànies. Finalment, es produí un assalt definitiu a la ciutat, el 31 de gener de 1229.

La realitat és que des de la presa de la ciutat de Mallorca, fins a la finalització de la conquesta de l'illa, aquesta es va dur a terme amb molta violència exercida sobre la població civil.

Aquest fet va provocar que la població decidira marxar d'aquelles terres a zones més segures, organitzant una vertadera resistència que no fou eliminada fins dos anys després, l'any 1231.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

Mentre açò passava, quan la ciutat de Mallorca es va rendir, els cristians procediren a saquejar-la. Era el seu botí de guerra i l'oportunitat per a atresorar guanys per als soldats que formaven les hosts cristianes.

Una vegada assolit el nou poder, el rei procedí a repartir les cases i les terres entre els seus conqueridors.

La conquesta de València

Mentre açò passava a Mallorca, la situació interna en territori valencià precipità l'acció de conquesta del rei Jaume. La zona oriental d'Al-Andalus estava en plena crisi política amb contínues revoltes populars contra el poder almohade. Després de la mort del califa Iussuf II el 1224, el governador de València, Abu Zayd, decidí no reconèixer el seu successor i es mantingué independent assolint pactes amb els reis cristians del nord.

En la ciutat de València, un notable local anomenat Zayyan ibn Mardanix, es revoltà contra el poder de Abu Zayd, i aconseguí fer fugir aquest a terres de Sogorb. Aquest, en Sogorb, li demanà ajuda als reis cristians. Es declarà vassall de Jaume I i li oferí la quarta part de les rendes del territori valencià i dels viles de Peníscola, Morella, Alpont, Culla i Sogorb, si l'ajudava a recuperar el poder. Tot açò passava mentre Jaume ultimava la conquesta de Mallorca.

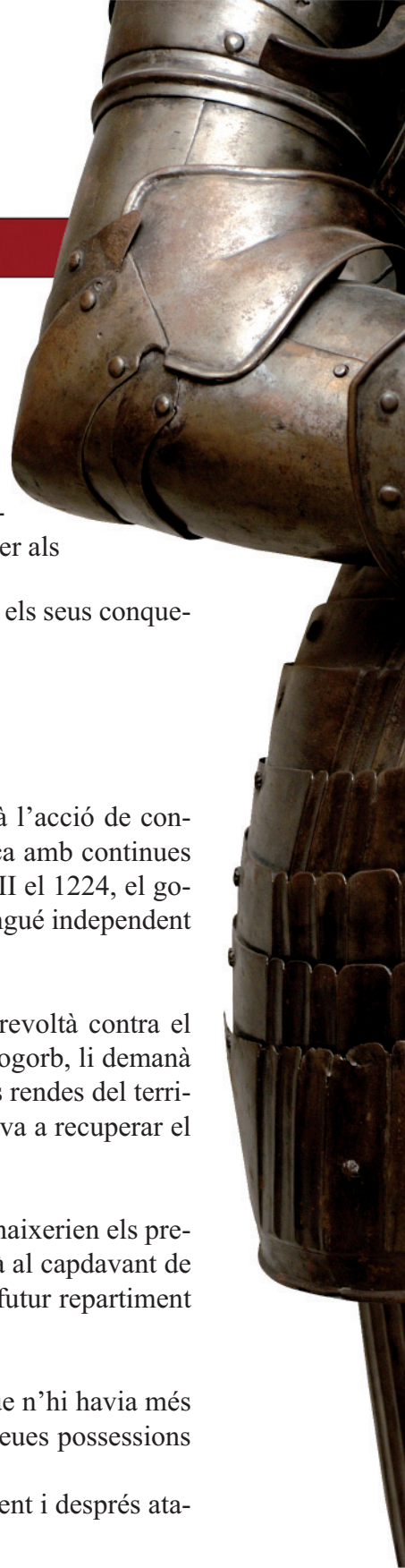
Així doncs, Jaume I, al Llibre dels Feyts situa a la ciutat d'Alcanyís la reunió on naixerien els preparatius per a la conquesta del territori valencià. D'aquesta manera, el rei es situà al capdavant de l'empresa, altra vegada, per tal d'afermar el poder reial i de dirigir i racionar el futur repartiment del botí i de les terres que s'anaven a guanyar.

En aquesta reunió, el rei va prendre la decisió de no posar setge als castells, ja que n'hi havia més de quaranta. Aleshores s'encaminà directament a Borriana, que era prop de les seues possessions i era una zona més assequible.

La seua intenció era la d'ocupar el pla, tallar les comunicacions i rutes d'abastiment i després atacar els nuclis més forts amb capitulacions.

Així doncs, començà la conquesta valenciana per Borriana. L'host del rei va ser convocada a la primavera de 1233 a Terol.

Després de dos mesos de setge, Borriana va capitular i Jaume acceptà la rendició en conte de prendre el lloc a l'assalt, com havia passat a Mallorca. El rei tractava d'evitar els possibles enfrontaments que es pogueren produir entre les seues pròpies files arran del repartiment del botí.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

La caiguda de Borriana provocà la caiguda de tot el nord valencià. Des de Peníscola fins a Xivert, Cervera i Polpís es rendiren sense resistència.

A partir d'aleshores la conquesta es va dividir en un conjunt de conquestes particulars, que restaven al marge de la iniciativa reial. El mateix rei, també es decidí per fer incursions a la zona central valenciana per tal de recaptar botí.

En aquesta situació quedava la conquesta, definida per accions particulars, que el rei es decidí al 1235 per llançar un atac a les torres de Montcada i Museros, que caigueren en mans cristianes de forma fàcil i que li donaren un gran botí al rei com a recompensa.

Però, per a plantejar una conquesta més definitiva es necessitava un esforç més gran, tan a nivell polític com a nivell financer.

Per aquest motiu, Jaume I convocà corts generals a l'any 1236 a la ciutat de Montsó. Allí el rei es va comprometre a dotar amplament a aquells nobles que decidiren ajudar-lo de forma compromesa en les campanyes que s'estaven planejant per a la conquesta definitiva del territori valencià.

Tot aquest plantejament necessitava de recolzament moral i espiritual. I, per aquest motiu la validació religiosa per part del papa Gregori IX no es va fer esperar. L'any 1237, el papa promulgà una butlla de croada per al territori valencià, equiparant aquesta empresa a les guerres de religió que s'havien dut endavant a Terra Santa.

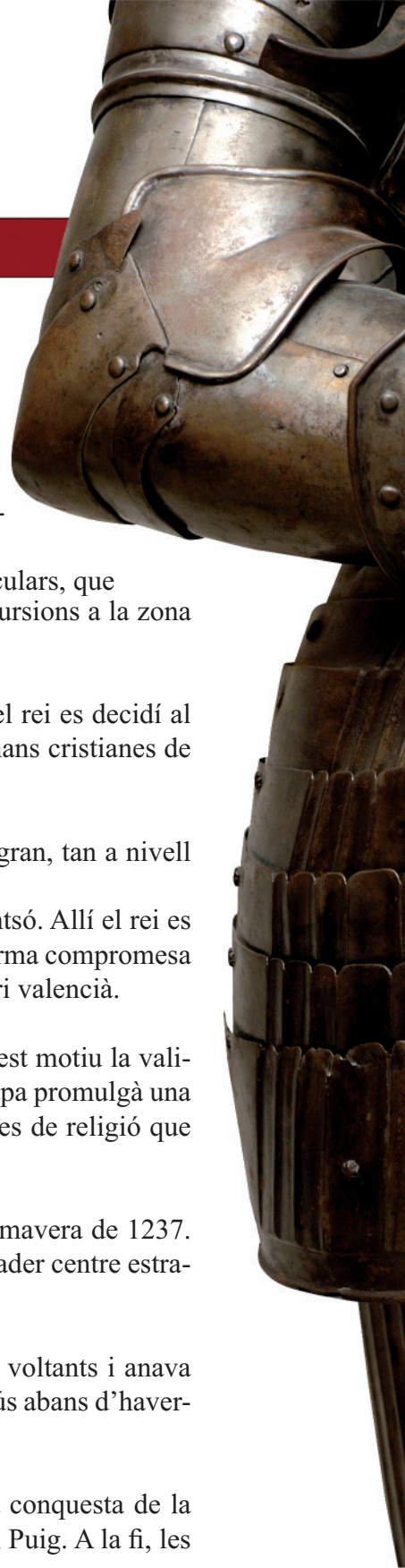
Encara així pocs nobles es presentaren a la convocatòria d'host a Terol en la primavera de 1237. Per aquest motiu solament va poder prendre la vila del Puig, on establí el seu vertader centre estratègic militar i polític per a la conquesta de la ciutat de València.

Mentre es preparava aquesta, el rei anava saquejant els territoris de l'horta dels voltants i anava repartint entre els seus nobles les alqueries que poblaven el territori, i ho feia, inclús abans d'haver-les conquistat, per a mantindre les seues tropes en la tensió de les campanyes.

Fou al Puig on es produí l'única campanya a camp obert entre tropes durant la conquesta de la ciutat de València. El mateix Zayyan, aprofitant la marxa del rei, intentà atacar el Puig. A la fi, les tropes musulmanes de Zayyan acabaren fugint en desbandada.

Açò provocà que els musulmans abandonaren qualsevol idea d'altre enfrontament directe i es varen refugiar dins els murs de la ciutat. D'aquesta manera, s'imposà un setge a la ciutat que començà el 23 d'abril de 1238.

Cap al final de l'estiu l'host cristiana havia augmentat ja a uns mil cavallers i uns seixanta mil homes a peu.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

Definitivament, la manca de provisions per alimentar la població que restava dins de la ciutat, provocaren la capitulació de la ciutat per part de Zayyan. Aquesta es signà el 28 de setembre de 1238.

Per aquest acord quedaven garantides la vida i les possessions mobles dels musulmans. Els dies següents, més de cinquanta mil persones varen abandonar la ciutat en direcció a Cullera, fins on varen ser escoltats pel mateix Jaume I per a que no foren atacats. L'últim en eixir de la ciutat fou el mateix Zayyan el 8 d'octubre, i l'endemà feu la seua entrada oficial en la ciutat el rei Jaume. Des d'aquell mateix moment, començaren a repartir-s'hi les cases i les terres entre els conqueridors cristians.

Temps després continuà la conquesta del territori valencià amb l'ocupació de les zones situades al sud del riu Xúquer. Cullera, Bairén i Dènia per la costa, i Alzira i Xàtiva per l'interior.

Xàtiva es convertiria en l'eix de la tercera etapa de la conquesta del territori valencià, que s'allargaria fins a la conquesta de Biar al febrer de 1245. Ací mateix també començaren els conflictes fronterers amb Castella per al repartiment de les noves terres. Aquestos s'acabarien solucionant amb la firma de diversos tractats.

La conquesta de Murcia i la croada a Terra Santa

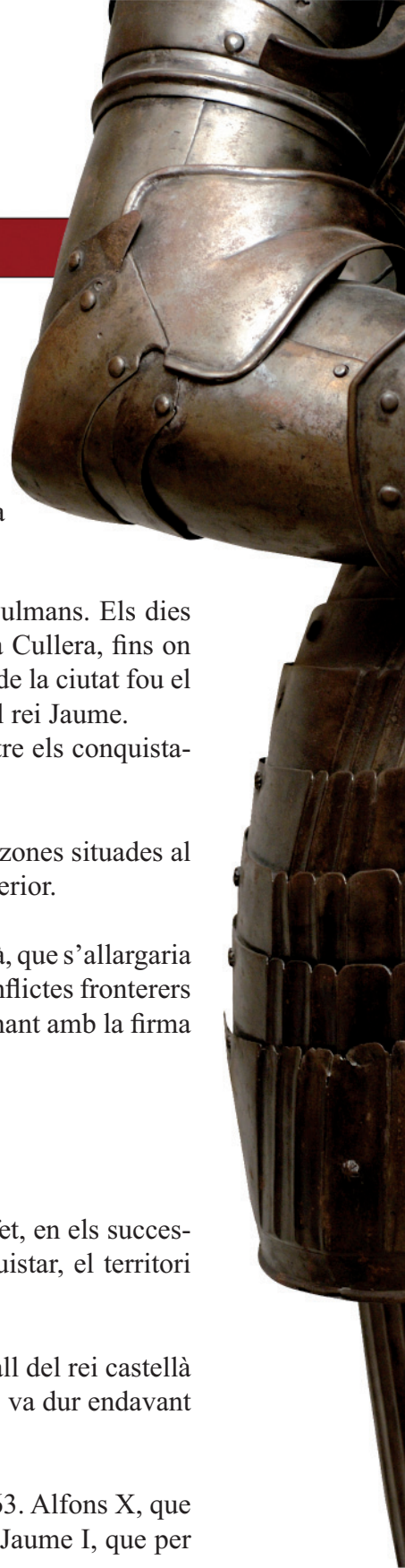
El territori de Murcia mai havia estat marcat com un objectiu del rei Jaume. De fet, en els successius tractats signats entre Aragó i Castella fent repartiment de les terres a conquerir, el territori murcià quedava en mans castellanques.

L'any 1243, el monarca murcià, Muhammad ibn Hud, es va sotmetre com a vassall del rei castellà Ferran III i es comprometé a pagar-li la meitat de les seues rendes. Per tant, no es va dur endavant una ocupació efectiva del territori per part de les tropes castellanques.

A la fi, aquesta situació provocà que els musulmans murcians es revoltaren el 1263. Alfons X, que en aquell moment es trobava sufocant altra revolta a Andalusia, demanà ajuda a Jaume I, que per altra banda era el seu sogre.

En novembre de 1265, finalment, el mateix rei Jaume va fer la seua entrada en territori murcià amb un exèrcit finançat per l'horta i la ciutat de València.

No més tardà tres mesos en conquerir el regne, després d'haver rendit Villena, Petrer, Alacant, Elx, Crevillent, Oriola, i finalment, al 1266 la capital murciana.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

Després d'haver pacificat el territori, i en contra del que pensaven molts dels seus nobles, el rei tornà els territoris murcians al seu gendre, Alfons, però abans tractà de repoblar la zona amb súbdits seus, cosa que afavorí anys després, l'annexió del sud alacantí al regne de València.

En els últims anys de la seua vida, Jaume encara intentà una última expedició, una vertadera croada a Terra Santa. Les seues flotes salparen de Barcelona el 4 de setembre de 1269, però una tempesta l'obligà a tornar, per tant, aquesta darrera empresa fracassà.

El vell guerrer Jaume es retirà, malalt, a la ciutat de València. Camí d'aquella ciutat (1272), va redactar els codicils finals del seu darrer testament, a Alzira, on abdicà, deixant València, Catalunya i Aragó, "el més gran heretatge i els més honorables" dels regnes a Pere. Els codicils de Jaume proveïren (en diners) el necessari per al monestir del Puig a València, per al rescat dels seus homes captius a Llutxent i Alcoi, i, amb molt detall, per a l'hospital reial de Sant Vicent de València.

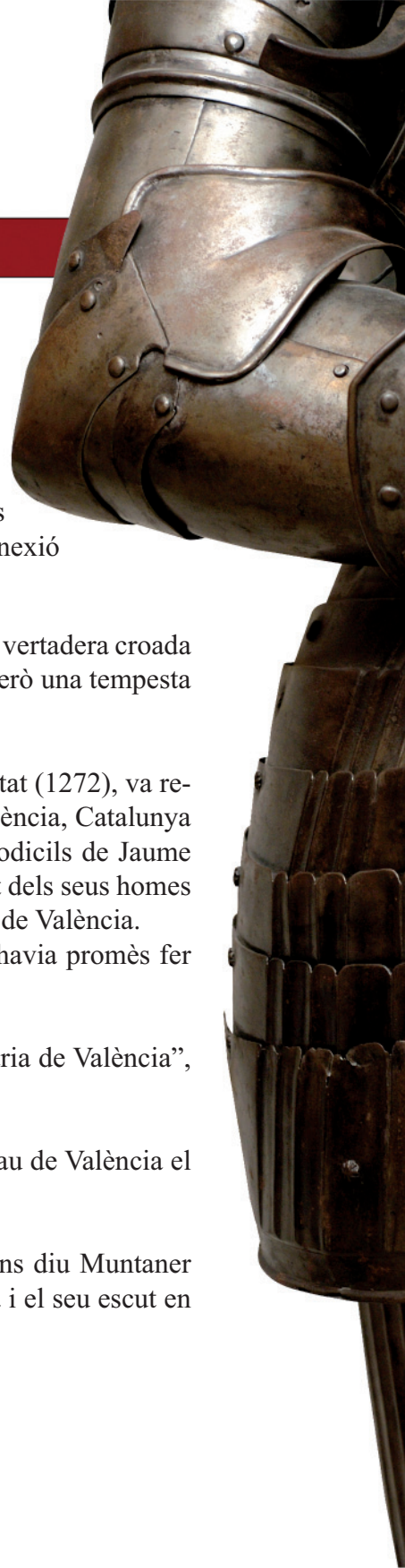
Demanà al seu successor Pere, que fera fora els musulmans, com ell mateix ja havia promès fer davant l'altar de Nostra Senyora Santa Maria de València, i al Papa.

Va demanar ser soterrat a "l'església de Santa Maria d'Alzira o a la de Santa Maria de València", fins que haguera acabat la guerra i el pogueren traslladar al panteó de Poblet.

Amb el cap ben clar, malgrat la febre que l'estava matant, Jaume morí al seu palau de València el dia 27 de juliol de 1276.

Quan més endavant el seu cos va ser dut en solemne processó fins a Poblet, ens diu Muntaner (cronista), homes i dones de tot tipus de condició social seguiren la seua ensenya i el seu escut en una trista desfilada.

L'heroi ara entrava en la llegenda.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

4- ELS COMPANYS DEL REI

Al llarg de la dilatada vida del rei Jaume I són molts els personatges que l'envolten en el seu cercle més proper o que són contemporànies a ell.

Entre ells destaquen una sèrie de persones que, a la fi, acabaran marcant la vida o les obres del monarca.

El rei va ser contemporani d'una sèrie de monarques que governaren l'Europa del segle XIII:

-Frederic II Hohenstaufen (1194-1250), rei de Sicília, Xipre i Jerusalem, i emperador del sacre imperi romà germànic. Aquest rei passà a la història com un monarca excèntric i culturalment molt actiu. D'ell es recorda que tot i havent dirigit la sisena croada a Terra Santa, va ser excomunicat a mans del papa Gregori IX, el mateix que atorgà al 1237 la butlla per a la conquesta de València.

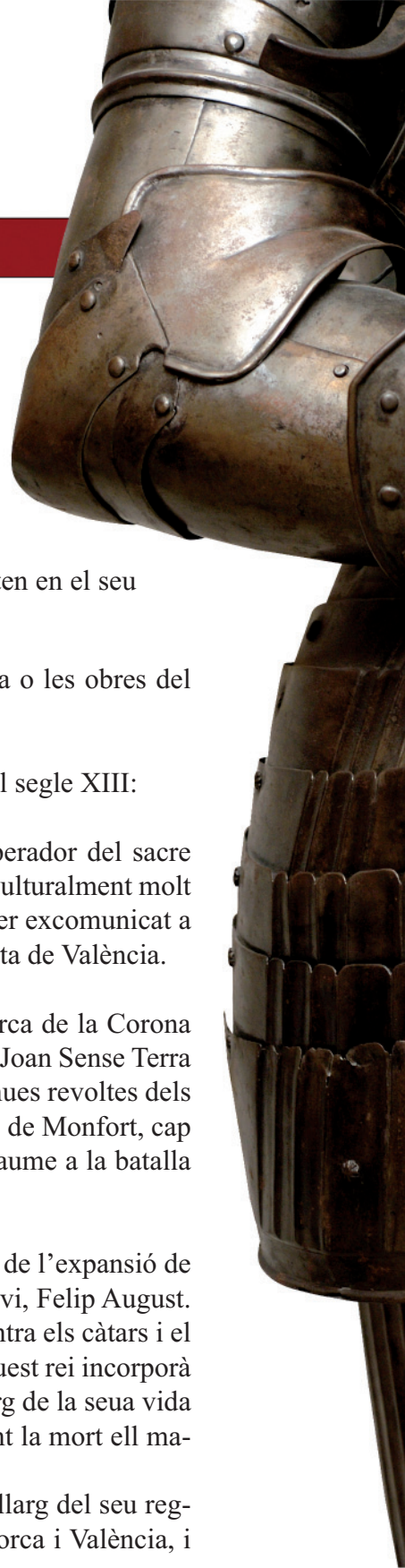
-Enric III d'Anglaterra (1207-1272), rei amb una llarga vida, igual que el monarca de la Corona d'Aragó i, a més, igual que Jaume també començà a regnar amb nou anys. Fill de Joan Sense Terra i nét d'Enric II i d'Elionor d'Aquitània, el seu regnat es caracteritzà per les contínues revoltes dels seus propis nobles. Moltes d'aquestes revoltes varen estar encapçalades per Simó de Monfort, cap de la croada albigesa i, a la fi, personatge que derrotà Pere II d'Aragó, pare de Jaume a la batalla de Muret el 1213.

-Lluís IX de França (1214-1270), conegut com a sant Lluís va ser el protagonista de l'expansió de la monarquia francesa, iniciada uns anys abans pel seu pare, Lluís VIII, i el seu avi, Felip August. Dos factors afavoriren aquesta situació. El primer, l'aprofitament de la croada contra els càtars i el segon, l'hàbil política matrimonial que dugué endavant al llarg del seu regnat. Aquest rei incorporà Occitània a França i estengué la seua frontera al Mediterrani i els Pirineus. Al llarg de la seua vida derrotà els anglesos i va dur endavant dos croades, que a la fi, fracassaren, trobant la mort ell mateix a la darrera, durant un setge establert a Tunis.

-Ferran III, (1201-1252), rei de Castella, és el gran conquistador castellà que, al llarg del seu regnat, incorporà la major part d'Andalusia, mentre Jaume estava conquistant Mallorca i València, i també el regne de Murcia.

Les conquestes d'aquest foren consolidades per Alfons X el Savi, el seu fill (1221-1284) i gendre de Jaume I perquè casà amb la seua filla, Violant.

Aquest passarà a la història per ser un monarca impulsor de la cultura i les lletres, impulsor de l'escola de traductors de Toledo, compilador del dret castellà, historiador i poeta.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

-Innocenci III (1160-1216), fou el papa més poderós de l'edat mitjana i principal artífex de la croada albigesa que solucionà el problema càtar. Ell fou un autèntic poder feudal, ja que representava el poder de Déu, que estava per damunt de qualsevol poder terrenal o polític. Al llarg de la seua vida ordenà nombroses croades i promogué l'expansió cristiana per la península Ibèrica. A ell li rendien vassallatge els principals monarques europeus i li enfeudaven els seus propis regnes.

-Gregori IX (1143-1241), nebot d'Innocenci III, excomunicà Frederic II i canonitzà sant Francesc d'Asís, sant Domènec de Guzmán i sant Antoni de Pàdua. Ell fou el promulgador de la butlla papal que equiparava els territoris musulmans de la península ibèrica com a territoris de croada cristiana.

En aquesta butlla el Papa prometia indulgència a tots els participants, que podien expiar els seus pecats, lluitant al costat del rei Jaume I.

Entre la resta de persones que envoltaren la vida del rei destaquen:

-Simó de Monfort, cap de la croada albigesa contra els càtars i vencedor de la batalla de Muret al 1213. Aquest va destacar com a croat a Terra Santa durant la quarta croada i més tard, es situà al servei del rei de França i del Papa, portant endavant la conquesta d'Occitània.

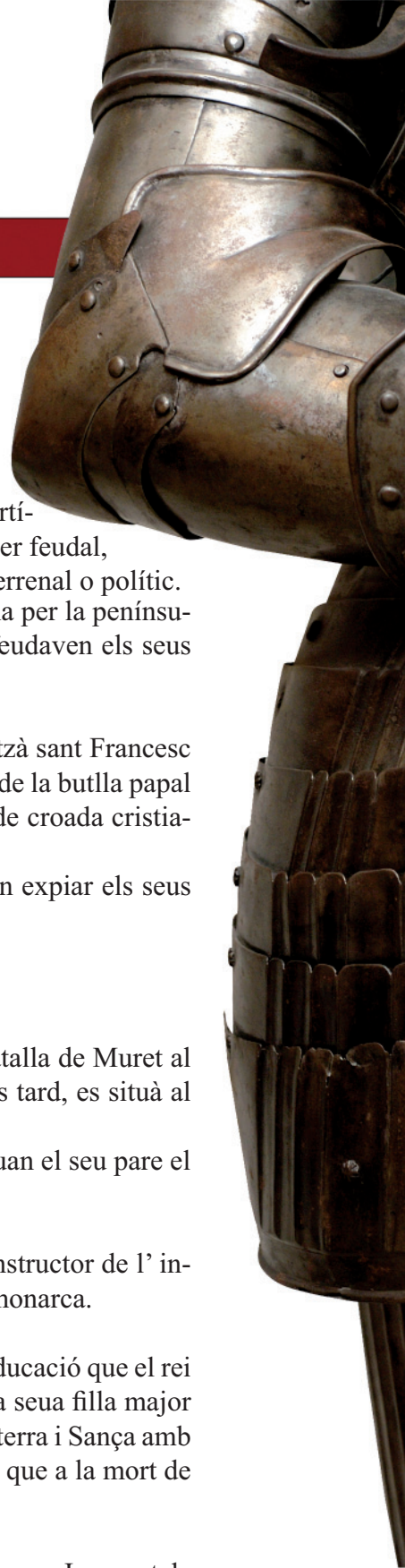
La seua cort quedava emplaçada a Carcassona, lloc on hostatjà l'infant Jaume quan el seu pare el va lliurar arran del pacte matrimonial signat amb ell.

-Guillem de Montredon, mestre del Temple en els territoris de la Corona, fou l'instructor de l'infant Jaume des del sis fins als nou anys, moment en què va ser reconegut com a monarca.

-Ramon Berenguer V de Provença (1200-1245) cosí de Jaume I, rebé la mateixa educació que el rei en Montsó. Fou el darrer comte de Provença pertanyent al casal de Barcelona. La seua filla major es casà amb Lluís IX de França, la seua filla Elionor es casà amb Enric III d'Anglaterra i Sança amb Ricard de Cornualles, i finalment, Beatriu, la menor es casà amb Carles d'Anjou, que a la mort de Lluís IX heretà el títol.

-L'infant Sanç, fill de Ramon Berenguer IV i de Peronella, oncle avi, per tant, de Jaume I, regent de la Corona durant la minoria d'edat de Jaume i l'infant Ferran, abat de Montaragó, germà de Pere el Catòlic i oncle del futur rei són esmentats al Llibre dels Feyts com a més que probables aspirants al tron mentre el monarca era petit.

-Pero Ahonés i el seu germà, bisbe de Saragossa, eren membres de l'alta aristocràcia feudal d'Aragó i feien part del cercle més proper al rei.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

El 1226 desobeïren una ordre directa del rei en prohibir-los que continuaren amb una expedició de pillatge a terres valencianes, a causa de la treva que el rei havia signat amb Abu Zayd. El noble acabà mort a mans del propi rei.

-Guillem de Montcada, vescomte de Bearn, fou un dels barons importants en els primers anys de regnat del rei Jaume. Aquest acompanyà el rei en la conquesta de Mallorca amb 400 cavallers del seu llinatge. Allí trobà la mort, a la batalla de Portopí, el 1229.

-Nunyo Sanç, fill del comte Sanç, regent de la corona durant la minoria d'edat de Jaume. Aquest va ser el comte de Rosselló. Participà en la batalla de las Navas de Tolosa el 1212, i en la conquesta de Mallorca, el 1229, corresponent-li una gran proporció de l'illa.

-Blasco d'Alagón, magnat aragonès, tingué un paper protagonista en els inicis de la conquesta valenciana. Fidel a Jaume I assistí a la seua boda el 1221, estava present al 1226 en la mort de Pero Ahonés. Passà després al servei d'Abu Zayd i prengué Morella el 1232.

-El sayyid Abu Zayd va ser l'últim governador almohade de València i acabà titulant-se rei de València. El seu poder minvà donades dos revoltes de nobles autòctons, la d'Ibn Hud a Múrcia, que s'apoderà de les terres al sud del Xúquer, i la de Zayyan a València, que l'obligà a refugiar-se a Sogorb. Aquest demanà ajuda al rei Jaume per recuperar el tron i fins i tot acabà convertint-se al cristianisme.

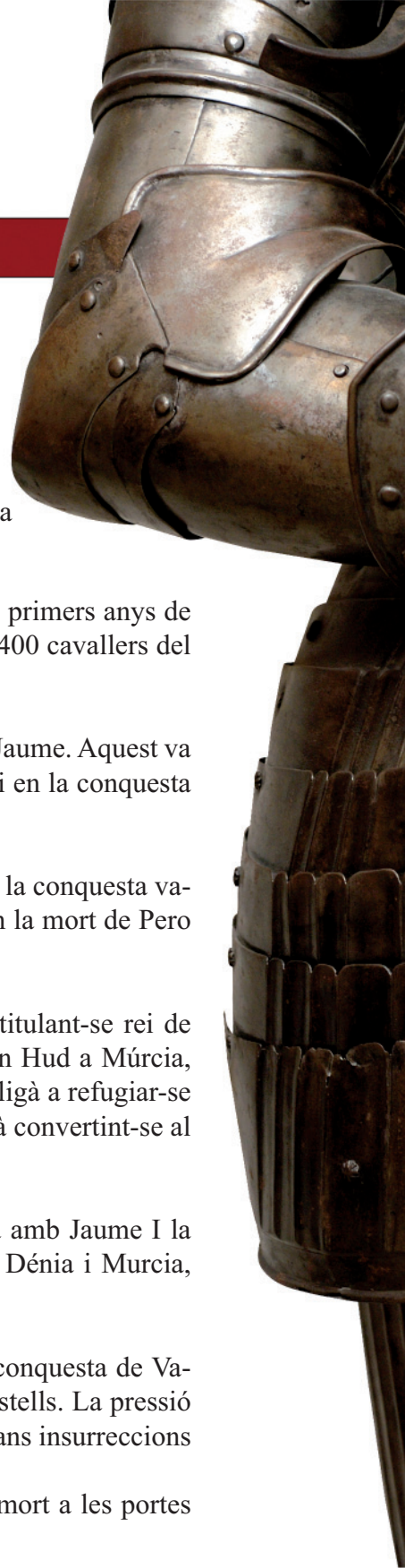
-Zayyan ibn Mardanix, va ser l'últim rei musulmà que governà València. Signà amb Jaume I la rendició de la ciutat el 28 de setembre de 1238. Després de regnar breument a Dénia i Murcia, s'exilià a Tunis, on morí el 1270.

-Al-Azraq, amb certa amistat amb els reis d'Aragó i de Castella, després de la conquesta de València signà un pacte amb Jaume I pel qual conservà el control d'una sèrie de castells. La pressió dels cristians i l'incompliment dels pactes feu que es revoltara i encapçalà dos grans insurreccions generals de la població musulmana en territori valencià.

Derrotat i exiliat a Granada, tornà el 1276 per fer altra revolta però va resultar mort a les portes d'Alcoi.

A més d'aquestos personatges, les dones també hi jugaren un paper fonamental en la vida del rei.

-El 1221, amb tretze anys es casà per primera vegada amb Elionor de Castella. D'aquest matrimoni nasqué l' infant Alfons, primogènit de rei i hereu al tron.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

-El 1228, Jaume I, amb vint anys, signà un pacte de concubinatge amb Aurembiaix d'Urgell, amb qui havia estat promès quan només tenia dos anys, promesa que no es va dur a efecte. Un any després, el 1229, es separà de la seua primera dona.

-El 1235, Jaume es tornà a casar, aquesta vegada amb Violant d'Hongria, recomanada pel Papa. La nova reina apareix constantment a la crònica del rei seguint el seu espòs i ajudant-lo en les seues missions. En els anys que tingueren de matrimoni, fins la mort de la reina, tingueren vuit fills, quatre homes i quatre dones.

-Durant el seu matrimoni amb Violant, el rei continuà tenint amants. Blanca d'Antilló, Bereguera Fernández, Elvira Sarroca i Guillem de Cabrera. Amb tot, la figura femenina que protagonitza aquest període de la vida de Jaume, després de Violant, fou Teresa Gil de Vidaure, amb la que va tindre dos fills en els deu anys que durà la relació, fins que el rei va voler separar-se'n per a casar-se amb Berenguera d'Alfons, però el papa no donà el seu consentiment.

-Sibília de Saga fou l'acompanyant del rei Jaume d'ençà que aquest tenia seixanta quatre anys i va ser la seua amant fins la seua mort al juliol de 1276.

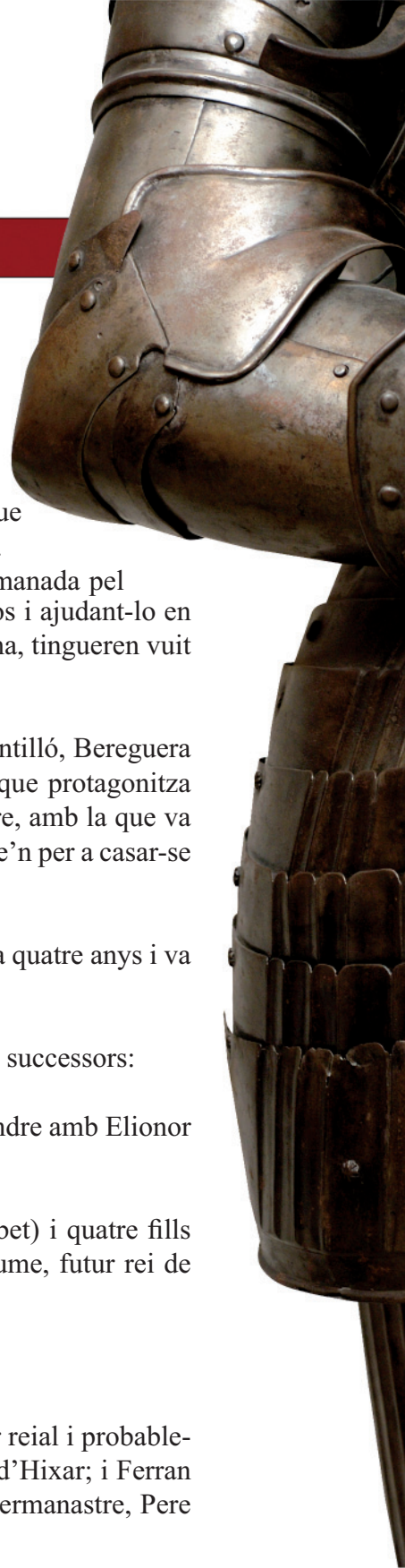
Evidentment tanquen el cercle de persones al voltant del rei, el seus fills, hereus i successors:

-Alfons, el primogènit, que morí el 1260, a l'edat de 38 anys i l'únic fill que va tindre amb Elionor de Castella.

-Amb Violant d'Hongria tingué quatre filles (Violant, Constança, Sança i Elisabet) i quatre fills (Pere, que heretaria els regnes d'Aragó i València i el comtat de Barcelona; Jaume, futur rei de Mallorca; Sanç, arquebisbe de Toledo i Ferran, que morí als tres anys).

-Amb Teresa Gil de Vidaure tingué a Jaume de Xèrica i Pere d'Ayerbe.

-Amb altres amants i concubines tingué a Jaume Sarroca, bisbe d'Osca, canceller reial i probablement qui es va fer càrrec de la redacció final de la crònica; Pere Ferrandis, baró d'Hixar; i Ferran Sanxis, el seu preferit que acabà revoltant-se contra el seu pare i contra el seu germanastre, Pere III.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

5-LA FORMACIÓ D'UN REGNE

El rei legislador

Després de la conquesta de la ciutat de València, a l'octubre de 1238, s'inicià un llarg període en el qual es desenvoluparia una intensa tasca amb vista a l'organització i la consolidació del nou territori. Aquesta qüestió es resolgué quan es portà, segons el text de la Crònica, a un gran Consell o reunió integrada per nobles, clergat i gents de les ciutats.

Dins d'aquesta activitat de gestió, una altra fou la de dotar la ciutat de València d'un marc jurídic i legislatiu. Aquesta fou la tasca a què es dedicaren durant un cert temps diverses persones que a la fi redactaren un text (costum) adequat per a l'ordenació jurídica del nou territori. Una vegada acabat, es dugué altra reunió o gran Consell en el qual seria aprovat.

El rei Jaume es decidí per crear un regne nou, que incorporaria a la seua corona, amb unes lleis i institucions pròpies, un sistema de pesos i mesures propi i fins i tot, una moneda pròpia. Amb aquesta decisió buscava crear un nou espai de govern més proper a la monarquia i menys subordinat a les ambicions de la seua pròpia aristocràcia.

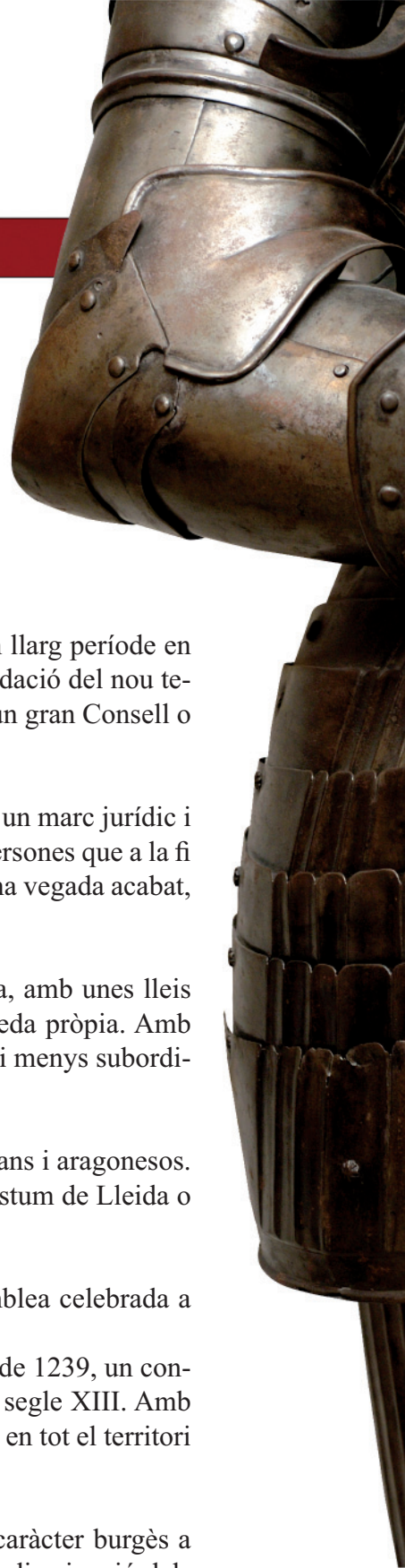
Inicialment, al nou regne de València s'aplicaren els usos i costums jurídics catalans i aragonesos. Unes ciutats varen ser repoblades segons el fur de Saragossa i altres segons la costum de Lleida o de Tortosa.

L'aprovació del Costum o codi legal de la ciutat es realitzà davant d'una assemblea celebrada a València i a la qual acudiren prelats, rics homes i ciutadans.

El costum, formulat així, recollia en aquella primera redacció, aprovada a l'abril de 1239, un conjunt legal que aniria sofrint una sèrie d'afegiments i transformacions al llarg del segle XIII. Amb el temps es coneixeria amb el nom de Furs i progressivament s'anaren implantant en tot el territori valencià.

Amb tot, quan encara no s'havien establert les bases d'un govern municipal de caràcter burgès a la ciutat de València, aquesta s'havia proveït d'un codi legal que propiciava una disminució dels privilegis i el poder dels senyors. Això postulava una sèrie de principis com ara els de llibertat personal, propietat, exempció fiscal, garantia de justícia, proteccionisme econòmic, etc

La transformació d'aquest nucli de dret local en un altre d'àmbit general la portaria a terme una comissió de juristes que recolliren el primitiu Costum i li afegiren altres privilegis, tot elaborant un text més orgànic per oposar-se als drets hispànics, com ara el dret d'Aragó.

Exposició Jaume I, el rei conqueridor.

Recursos didàctics per al professorat.

El rei va instituir també unes corts representatives i exclusives del nou regne. Cada regne que conformava la Corona tenia les seues pròpies assemblees legislatives, i només en certs casos, es reunien corts generals per a tota la Corona, habitualment a la ciutat aragonesa de Montsó.

El òrgans de govern municipal valencià s'aniran perfilant al llarg del segle XIII de forma que, a finals d'aquesta centúria, quedaran més o menys configurats en les seues estructures i funcions. Les magistratures que el conformaran seran les de justícia, jurats i Consell.

El registre del regne: el Llibre del Repartiment

A aquesta tasca legisladora, s'afegí el treball de repartiment de les noves terres. Aquest es va fer amb els successius Llibres de Repartiment de les terres conquistades.

La conquesta va estar acompanyada per la colonització o establiment de població cristiana atreta per les expectatives d'obtenir terres i major llibertat. Aquesta era una situació necessària per a consolidar i fer irreversible el procés.

Junt a les donacions que figuren en el Llibre del Repartiment, la instal·lació de colons es va dur a terme a través de les cartes pobles, o d'establiments individuals, atorgats pel monarca o per un senyor a un nou repoblador. En aquests documents quedaven especificats les cases i terres que es concedien als nous habitants, el règim de propietat, els censos que haurien de pagar i la llei o fur que havien de respectar.

A més del dret públic, Jaume I regulà també molts aspectes de la vida civil, des del règim econòmic del matrimoni fins al sistema d'herència, desenvolupant un dret foral valencià que, junt a aportacions islàmiques, catalanes i aragoneses, s'inspirava fonamentalment en l'antic dret romà, que ara renaixia.

